
Revalidering - deltagere, forløb og effekter

***Trine Filges
Ivan Harsløf
Mogens Nord-Larsen***

København 2002
Socialforskningsinstituttet
02:2

Forskningsleder Lisbeth Pedersen
Forskningsgruppen for arbejdsmarkedspolitik

Undersøgelsens følgegruppe bestod af repræsentanter fra:
Socialministeriet
Arbejdsministeriet
Dansk Arbejdsgiverforening
Københavns Kommune
Frederiksberg Kommune
Landsorganisationerne i Danmark
Kommunernes Landsforening

ISSN 1396-1810
ISBN 87-7487-677-5
Sats og tilrettelæggelse: Socialforskningsinstituttet efter principlayout af Bysted A/S
Omslag: John@Eley.dk
Oplag: 1.000
Trykkeri: BookPartner A/S

Socialforskningsinstituttet
Herluf Trolles Gade 11
1052 K
Tlf. 33 48 08 00
Fax 33 48 08 33
E-mail: sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

Forord

Socialforskningsinstituttet gennemfører i perioden 1999–2002 projektet “Aktiv socialpolitik – en undersøgelse af aktivering, kontanthjælp, revalidering og sygedagpenge”. Her drejer det sig om revalideringsindsatsen: Hvem er revaliderende, hvad karakteriserer revalideringsforløbene, hvordan er revaliderendes oplevede indflydelse og tilfredshed med sagsbehandlingen og hvad er revaliderendes arbejdsmarkedssituation efter revalidering

Formålet er at give en samlet belysning af revalideringsindsatsen her i landet og dens virkning på revaliderendes efterfølgende forsørgelse.

Der er tidligere udgivet delresultater i tre arbejdsrapporter fra projektet: Revalidering – en registerundersøgelse. 14:2001, (Trine Filges); Revalidering – en spørgeskemaundersøgelse. 13:2001, (Jens Storm); Kommunernes aktiverings- og revalideringsindsats. December 2001, (Ivan Harsløf & Brian Krogh Graversen).

Rapporten og de tre arbejdsrapporter har alle været drøftet i følgegruppen for undersøgelsen. Desuden har docent Olaf Rieper, AKF, læst og kommenteret rapporten. Alle takkes for værdifulde råd og konstruktive kommentarer. Forsker, cand.oecon., ph.d. Trine Filges, forskningsassistent, cand.scient.soc. Ivan Harsløf og chefkonsulent, cand.polit. Mogens Nord-Larsen har forfattet rapporten. Undersøgelsen er finansieret af Socialministeriet.

København, marts 2002

Jørgen Søndergaard

Indhold

Kapitel 1

Formål, datamaterialer og sammenfatning

1.1. Undersøgelsens formål.	7
1.2. Kort om revalidering	8
1.3. Undersøgelsens datamateriale	9
1.3.1. Kommuneundersøgelsen	10
1.3.2. Registerundersøgelsen	10
1.3.3. Interviewundersøgelsen	10
1.3.4. Styrker og svagheder ved datamaterialerne	11
1.4. Sammenfatning af resultater	12
1.4.1. Hvem retter revalidering sig imod?.	12
1.4.2. Hvad karakteriserer revalideringsforløbene?	15
1.4.3. Efter revalideringen	17
1.5. Revalideringsindsatsen - hvad kan den, og hvad kan gøres bedre?	20

Kapitel 2

Karakteristika ved revalidenderne

2.1. Indledning	23
2.2. Revalidendernes køn, alder, familieforhold og herkomst	23
2.3. Skole- og erhvervsuddannelse samt branche.	26
2.4. »Karriere« op til revalideringstidspunktet.	31
2.5. Forsøgelse op til revalidering	32
2.6. Overførselsgrad inden revalidering	36
2.7. Revalidendernes brug af sundhedsydelse inden revalideringen	37
2.8. Årsag til revalidering	40
2.8.1. Resultater fra kommuneundersøgelsen.	40
2.8.2. Resultater fra interviewundersøgelsen.	42
2.8.3. Sammenligning mellem kommune- og interviewundersøgelse	48
2.9. Sammenfatning.	49

Kapitel 3

Karakteristika ved revalideringsforløbene

3.1. Indledning	51
3.2. Visitation til revalidering.	51
3.3. Forrevalidering	55
3.4. Revalidering med erhvervsplan	57
3.5. Hvad bestemmer erhvervsplanens indhold?	59
3.6. Hvad revalideres der imod?	62
3.7. Varighed af revalideringen	65
3.8. Revalidering og revalidendernes ønsker	66

3.9. Revalidendernes tilfredshed med kontakten med »systemet«	70
3.10. Holder de oprindelige revalideringsplaner?	74
3.11. Sammenfatning	76

Kapitel 4

Resultaterne af revalidering

4.1. Beskæftigelse og selvforsørgelse siden revalideringen	77
4.1.1. Resultater fra kommuneundersøgelsen	77
4.1.2. Resultater fra interviewundersøgelsen	78
4.1.3. Resultater fra registerundersøgelsen	82
4.1.4. Andre undersøgelser	84
4.1.5. Sammenfatning om beskæftigelse og selvforsørgelse	85
4.2. Forhold der har betydning for beskæftigelse og selvforsørgelse efter revalidering	86
4.2.1. Oplysninger fra interviewundersøgelsen	86
4.2.2. Oplysninger fra registerundersøgelsen	90
4.2.3. Sammenfatning om forhold, der påvirker beskæftigelse og selvforsørgelse efter revalidering	91
4.3. Revalidendernes egen opfattelse af revalideringen	94
4.4. Sammenfatning	96

Litteratur	99
-----------------------------	-----------

Socialforskningsinstituttets udgivelser siden januar 2000	101
--	------------

Formål, datamaterialer og sammenfatning

1.1. Undersøgelsens formål

Formålet med denne rapport er at belyse den kommunale og amtslige revalideringsindsats, deltagerne, forløbene og effekterne. Rapporten inddrager de væsentligste resultater fra tre forskellige delundersøgelser på revalideringsområdet, en registerundersøgelse og to interviewundersøgelser: en blandt landets kommuner og en blandt personer, som har fuldført revalidering. Rapporten er derfor udarbejdet således, at den går på tværs af de tre datamaterialer, som ligger til grund for disse undersøgelser.

Undersøgelsens enkelte delundersøgelser er tidligere dokumenteret i en række arbejdsrapporter fra Socialforskningsinstituttet, jf. nedenfor. Samlet set behandler undersøgelsen følgende emner:

- Revalidendgruppens fordeling med hensyn til køn, alder, uddannelse og etnisk baggrund
- Revalidendernes forsørgelsesgrundlag før revalidering, og problemer (fysiske, psykiske eller sociale), der skabte behovet for revalidering
- Revalidendernes holdninger til og tilfredshed med revalideringsforløbet
- Indholdet af forløbene, herunder ændringer af planlagte forløb og frafald samt årsager til frafald
- Revalideringens mål med hensyn til beskæftigelse
- Revalidendernes arbejdsmarkedssituation efter revalidering
- Revalideringens effekt på overførselsgraden

Revalidering som instrument til at bringe personer ind på eller tilbage til arbejdsmarkedet er tidligere blevet belyst gennem interview-

undersøgelser i de kommunale forvaltninger og gennem analyser af registerbaserede datamaterialer. Flere af disse undersøgelser er fra 1980'erne og starten af 1990'erne, og der er siden sket store ændringer på arbejdsmarkedet og i social- og arbejdsmarkedspolitikken. De nyeste undersøgelser på området er registerbaserede analyser (Dansk Arbejdsgiverforening, 1999; DØRS, 2000), der især beskæftiger sig med revalidendernes karakteristika, med deres forhistorie i det offentlige forsørgelsessystem samt deres beskæftigelsessituation efter endt revalidering. I forhold til disse analyser er den undersøgelse, der præsenteres i det følgende, baseret både på interviewoplysninger fra kommunerne og fra personer, der har afsluttet et revalideringsforløb og på registeroplysninger fra Danmarks Statistik. Undersøgelsen behandler dermed et bredt spekter af problemstillinger vedrørende revalidering og afdækker vurderinger og holdninger både blandt modtagere og forvaltere af revalideringstilbud. Desuden beskriver den ikke alene revalidendernes beskæftigelsessituation efter endt revalidering, men forsøger også at vurdere revalideringsindsatsens selvstændige betydning for revalidendens arbejdsmarkedstilknnytning.

I dette kapitel gives en kort beskrivelse af revalideringsinstrumentet og dets placering i den sociale lovgivning. Herefter gennemgås de forskellige datamaterialer, som rapporten baserer sig på. Det drøftes herunder, hvordan de tre datamaterialer relaterer sig til hinanden, og hvordan de med deres forskellige styrker og begrænsninger kan bidrage til et samlet billede på området. I den resterende del af kapitlet sammenfattes rapportens hovedresultater. Kapitel 2 belyser, hvad man ved om, hvem det er, der revalideres. Kapitel 3 handler om revalideringsforløbene og kapitel 4 om effekterne af revalidering.

1.2. Kort om revalidering

Den første lovgivning om revalidering stammer tilbage fra 1960. Senere indgik revalideringsbegrebet i bistandsloven. I 1990'erne skete der en udvikling i socialpolitikken mod en mere aktivt orienteret lovgivning, hvor tendensen går fra en passiv forsørgelse mod et mere aktivt forsøg på at beholde folk på arbejdsmarkedet eller at sikre, at man kan vende tilbage til arbejdsmarkedet efter sociale begivenheder, herunder sygdom. I sammenhæng hermed er kriterierne for

at tilkende en førtidspension blevet præciseret således, at alle øvrige muligheder inden for den sociale lovgivning skal være udtømt, før førtidspension kan komme på tale. Refusionsordningerne er desuden blevet ændret således at de passive ordninger førtidspension og sygedagpenge (forløb af over 52 ugers varighed) er blevet relativt dyre for kommunerne, hvilket har gjort revalidering mere aktuelt.

Med Lov om aktiv social politik, der trådte i kraft 1. juli 1998, samles lovgivningen vedrørende revalidering og kommunal aktivering i én samlet lov. Revalidering tilbydes personer med *begrænsninger i arbejdsevnen*, hvor der er en realistisk mulighed for, at revalidering kan føre til *hel eller delvis selvforsørgelse*. Begrænsninger i arbejdsevnen kan hidrøre fra *fysiske, psykiske og/eller sociale faktorer*. Revalidering tilbydes kun, hvis andre erhvervsrettede aktiviteter ikke er tilstrækkelige for at bringe personen ind i eller tilbage til en erhvervsmæssig tilværelse. Hjælp til revalidering er således subsidiær i forhold til hjælp efter anden lovgivning, og ikke en ret og pligt på samme måde som aktivering.

1.3. Undersøgelsens datamateriale

Undersøgelsen bygger som nævnt på tre forskellige datamaterialer. To af disse, interview- og registerundersøgelsen, vedrører revalidering, som er afsluttet senest i 1998. For disse to datamaterialer er det således reglerne for revalidering gældende fra 1994–1998 – dvs. Bistandslovens regler for revalidering – der er relevante. Til forskel fra Lov om aktiv social politik forudsatte revalidering tidligere, at personens erhvervsevne var nedsat. Det nye arbejdsevnekriterium, som har afløst erhvervsevnekriteriet, er angiveligt mere fremadrettet – med et bredere fokus på arbejdsrelaterede ressourcer. Derudover var der tidligere fremhævet visse persongrupper, som primært pga. sociale forhold, ansås for at være særligt truede i forhold til at opnå eller fastholde en placering på arbejdsmarkedet (se Bistandsloven, Vejledning nr. 211 30/11 1994). I Lov om aktiv social politik er der ikke fremhævet nogen persongrupper. De tre datamaterialer skal omtales kort i det følgende.

1.3.1. Kommuneundersøgelsen

Det ene sæt materialer udgøres af en postalt gennemført undersøgelse blandt landets kommuner, gennemført i foråret 2000. Skemaer blev udsendt til samtlige landets 275 kommuner. I følgebrevet, som var stilet til Socialdirektøren/Socialchefen, bad man om, at skemaet blev besvaret ud fra forvaltningens officielle holdninger og vurderinger. Efter gennemført rykkerprocedure var der indkommet 235 besvarelser. Det var således 85 pct. af landets kommuner, der deltog i undersøgelsen. Det var særligt de helt små kommuner, som undlod at besvare, og de kommuner som deltager repræsenterer 92 procent af landets indbyggere. Resultaterne fra undersøgelsen er offentliggjort i et arbejdspapir fra Socialforskningsinstituttet (Harsløf & Graversen, 2000).

1.3.2. Registerundersøgelsen

Det andet datamateriale, som ligger til grund for nærværende undersøgelse, er et statistikregister, med betegnelsen VSE (statistikregister til analyse af virksomheders sociale engagement), som er oprettet til brug for Socialforskningsinstituttet i samarbejde med Danmarks Statistik. Registret er opbygget ved samkørsel af otte registre i Danmarks Statistik og rummer oplysninger om 10 pct. af den danske befolkning mellem 18 og 66 år. I 1999 svarede det til ca. 350.000 personer. Hvert år optages 10 pct. af tilkomne personer i aldersgruppen 18–66 år i registret, som går tilbage til 1984. Registret er organiseret således, at man kan følge personerne over årene 1984–1999, idet unge, der var under 18 år i 1984 og personer, der er kommet til landet efter 1984, naturligvis kun kan følges fra det år de henholdsvis fyldte 18 og kom til landet. I denne forbindelse har man valgt udelukkende at beskæftige sig med personer, der har startet og afsluttet (men ikke nødvendigvis fuldført) et revalideringsforløb i perioden 1994–1998. Analyser på registret er offentliggjort i et arbejdspapir fra Socialforskningsinstituttet (Filges, 2001).

1.3.3. Interviewundersøgelsen

Det tredje datamateriale stammer fra en interviewundersøgelse blandt personer, der i 1998 havde afsluttet deres revalidering med erhvervsplan. Der blev gennemført interview med 1.305 tidligere

revalidender, hvilket svarer til 78 pct. af den udtrukne stikprøve. Dataindsamlingen blev gennemført af SFI–SURVEY som telefoninterview med besøgsopfølgning til dem, man ikke kunne træffe pr. telefon. Analyser på datamaterialet er offentliggjort som et arbejds-papir fra Socialforskningsinstituttet (Storm, 2001).

1.3.4. Styrker og svagheder ved datamaterialerne

Det er ved læsning af rapporten væsentligt at gøre sig klart, at den er baseret på tre forskellige datamaterialer, der hver har styrker og svagheder i forhold til de problemstillinger, der behandles i rapporten.

Hvad angår materialet fra kommuneundersøgelsen, har man her indsamlet nogle officielle vurderinger, meninger og holdninger. Materialet er generelt i den forstand, at man ingen oplysninger har om enkeltpersoner og enkeltforløb. En del af de emner, der belyses i kapitlerne 2–4, kan derfor kun kommenteres generelt på baggrund af kommuneundersøgelsen.

Datamaterialet fra statistikregistret har den kvalitet, at det dækker et tilfældigt udvalg af den danske befolkning i de aldersgrupper, hvor revalidering kan være aktuel. Materialet kan derfor anvendes til at belyse revalidender i forhold til den danske befolkning i øvrigt. Da materialet ikke rummer nogen form for bortfald, som findes i en interviewundersøgelse, er det ikke skævt på grund af bortfald. Herud over har statistikregistret naturligvis den svaghed, at man ikke har oplysninger fra personer selv om emner, der kun kan belyses af disse selv.

Datamaterialet fra interviewundersøgelsen er som nævnt udtrukket tilfældigt blandt personer, som havde fuldført en revalidering med erhvervsplan i 1998. Det viste sig, at en del af dem, som blev udtrukket til undersøgelsen endnu ikke havde afsluttet revalideringen. Endvidere var der, som altid, et vist bortfald i undersøgelsen, hvilket kan have betydning for repræsentativiteten af de opnåede svar. Endvidere er der den principielle forskel mellem materialet fra Statistikregistret og fra interviewundersøgelsen, at i det første får man principielt oplysninger om alle, der har været under revalide-

ring, mens man i det andet principielt kun får oplysninger om dem, der har fuldført revalidering. Endelig skal man om interviewdata påpege, at man i dette har oplysninger fra respondenterne selv. Dette kan naturligvis give anledning til nogle faktuelle fejl, men på den anden side har man i materialet en række oplysninger, som kun kan fås på denne måde. Som det er fremgået har de forskellige datamaterialer deres styrker og svagheder, som man må forholde sig til i vurderingen af undersøgelsens resultater.

1.4. Sammenfatning af resultater

1.4.1. Hvem retter revalidering sig imod?

På baggrund af de forskellige datamaterialer kan man indkredse revalidendegruppens sociodemografiske karakteristika. Registermaterialet er et godt udgangspunkt, eftersom der her som nævnt ikke er noget bortfald. Gruppen, som er repræsenteret i interviewundersøgelsen, må forventes at have sociodemografiske egenskaber, som i højere grad er befordrende for at kunne gennemgå et revalideringsforløb, da interviewundersøgelsen kun omfatter personer, som har fuldført forløbet.

Registerundersøgelsen viser, at forholdet mellem mænd og kvinder blandt revalidenderne omtrent er som forholdet i hele befolkningen, men med en lille overvægt af kvinder blandt revalidenderne. Interviewundersøgelsen finder dog en betydelig overvægt af kvinder, hvilket til dels skyldes, at lidt flere mænd end kvinder afviser at deltage i undersøgelsen. Man kan derfor ikke give noget entydigt svar på kønsfordelingen, men andre undersøgelser, samstemmende med interviewundersøgelsen, har vist, at der er overvægt af kvinder blandt revalidender.

Der er ingen tvivl om, at der er overvægt af revalidender i aldersklasserne op til omkring 40 år. En meget sandsynlig forklaring er, at man formentlig er tilbageholdende med at forsøge revalidering, når de pågældende personer nærmer sig efterløns- og pensionsalderen.

Registerundersøgelsen finder, at der er 3–4 gange så stor andel indvandrere blandt revalidenderne, som deres andel af befolkningen udgør. Interviewundersøgelsen finder derimod, at indvandrernes an-

del af revalidenderne svarer til deres andel af befolkningen. Man ved fra andre interviewundersøgelser, at der er et større bortfald i en interviewundersøgelse blandt indvandrere end blandt danskere. Af denne grund er det sandsynligt, at interviewundersøgelsen underestimerer indvandrernes andel af revalidenderne, således at de faktisk er overrepræsenteret i denne gruppe. Man kan dog ikke på baggrund af det foreliggende materiale afgøre i hvor høj grad.

På baggrund af de to undersøgelser synes man med sikkerhed at kunne sige, at enlige forsørgere er overrepræsenteret blandt revalidender i forhold til den andel, de udgør af befolkningen.

Hvad angår skoleuddannelse har de yngste grupper af revalidender en kortere skoleuddannelse end deres aldersgruppe i befolkningen har som gennemsnit. Derimod har de ældre grupper af revalidender en længere skoleuddannelse end gennemsnittet i deres aldersgruppe. Disse forskelle kan muligvis forklares med, at de yngre revalidender netop er kommet i revalidering, fordi deres skolekundskaber ikke er tilstrækkelige til at få fodfæste på arbejdsmarkedet, mens man blandt de ældre vil være mest indstillet på at revalidere den gruppe, der har gode skolekundskaber som ballast.

Hvis man kombinerer skole- og erhvervsuddannelse til en højeste kompetencegivende uddannelse, finder man i interviewundersøgelsen, at den højeste kompetencegivende uddannelse hos revalidenderne ligger lidt under, hvad der gælder i befolkningen som helhed, mens registerundersøgelsen finder en langt større forskel i revalidendernes disfavør. Som allerede nævnt er revalidenderne yngre end befolkningen som gennemsnit, og man kunne derfor have forventet, at gruppen havde en højere kompetencegivende uddannelse end gennemsnittet. Den fundne forskel mellem revalidender og befolkningen med hensyn til kompetencegivende uddannelse er derfor ret markant.

Med hensyn til arbejdsmarkedserfaringer viser interviewundersøgelsen, at revalidenderne gennemsnitligt har arbejdsmæssige erfaringer inden for godt to arbejdsområder eller brancher. Man har ingen sammenlignelige tal for befolkningen som sådan. Relativt store andele af revalidenderne har erfaringer inden for industri og

fremstilling, bygge- og anlæg, børneinstitutioner, detailhandel samt rengøring og service. Det passer godt med, at tidligere undersøgelser har vist forøget sandsynlighed for at komme i revalidering fra flere af disse områder.

Uddannelses- og erhvervsbaggrundsoplysningerne vidner om, at revalidendgruppen særligt rekrutteres fra den manuelt arbejdende erhvervsbefolkning.

De ældre revalidender har gennemsnitligt haft en fastere tilknytning til arbejdsmarkedet end de yngre. Dette hænger formentlig sammen med, at de yngre, der ikke har formået at skabe tilknytning til arbejdsmarkedet, netop forsøges revalideret samtidig med, at man blandt de ældre netop forsøger at revalidere dem, der tidligere har haft en fast tilknytning.

Forsørgelsen af revalidenderne op til starten af revalideringen har først og fremmest været kontanthjælp og sygedagpenge. Omkring 20–25 pct. angiver dog at have været selvforsørgende. Omfanget af offentlig forsørgelse inden revalideringens påbegyndelse måles i denne undersøgelse ved det, der kaldes »overførselsgraden«. Revalidenderne er en meget sammensat gruppe. Omkring 25 pct. har før revalidering haft en lav gennemsnitlig overførselsgrad, dvs. de har forsørget sig selv frem til revalideringen. Dette kan betyde, at revalidering i et vist antal tilfælde iværksættes hurtigt efter opståen af de problemer, der gør at revalidenden ikke længere kan forsørge sig selv i det tidligere job. Omvendt har en stor andel, omkring 40 pct., før revalidering i høj grad været afhængig af offentlig forsørgelse. Endvidere er revalidender med indvandrerbaggrund generelt mere afhængige af offentlig forsørgelse end revalidender med dansk baggrund.

Datamaterialerne viser samstemmende, at fysiske problemer er den væsentligste årsag til revalidering, mens de psykiske problemer vurderes forskelligt i kommuneundersøgelsen og interviewundersøgelsen, formentlig bl.a. fordi revalidenderne selv er mere tilbageholdende med at angive, at de har psykiske problemer. I et betydeligt antal tilfælde er der hos revalidenderne tale om et samspil af pro-

blemer, hvor intet enkeltproblem er dominerende. Revalidenderne benytter sig i større grad end befolkningen som gennemsnit af såvel praktiserende læge som speciallæge og sygehusydelse. Dette har en naturlig sammenhæng med, at helbredsproblemer er en væsentlig del af årsagen til iværksættelse af revalidering.

1.4.2. Hvad karakteriserer revalideringsforløbene?

Såvel i kommuneundersøgelsen som i interviewundersøgelsen har man belyst spørgsmålet, hvem der tager initiativ til revalidering. Både kommuner og revalidenderne i interviewundersøgelsen fremhæver sig selv som hyppigste initiativtager. Uanset hvor initiativet kommer fra, er de potentielle revalidender positive over for at indgå i revalidering. De få, der ikke ønsker dette, har mange grunde hertil. Hyppigst er, at man ønsker et almindeligt arbejde og muligheden for at forsørge sig selv. Desuden forekommer det relativt hyppigt, at de potentielle revalidender ikke ved, hvad revalidering indebærer og eventuelt mener, at man ikke selv »hører hjemme i systemet«.

Lige godt en tredjedel af de interviewede revalidender har været igennem en forrevalidering før den egentlige revalidering med erhvervsplan blev sat i værk. Forrevalideringen skal afklare, om revalidering kan sættes i værk, og hvor den skal føre hen. Forrevalideringen består hovedsagligt af arbejdsprøvning og forskellige uddannelsesforløb, særligt på VUC. Den gennemsnitlige forrevalidering varer ifølge kommunerne ni måneder.

De erhvervsplaner, der lægges ved revalideringens start rummer ofte flere elementer. Ifølge revalidenderne selv, rummer erhvervsplanerne ofte uddannelse, især kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse, mens de erhvervsmæssige uddannelser og hjælpen til at starte egen virksomhed er mindre synlige i billedet. Ifølge kommunerne indgår arbejdsprøvning og revalidering i en virksomhed langt hyppigere i erhvervsplanerne, end ifølge revalidenderne selv.

Hvis man ser på den erhvervsaktive befolknings fordeling på arbejdsområder, så retter revalidering sig i noget mindre omfang mod privat, og i noget større omfang mod offentlig beskæftigelse. Endvidere retter revalidering sig relativt sjældent mod fremstillings-

virksomhed og bygge- og anlægsvirksomhed, men i højere grad mod forskellig servicevirksomhed, ikke mindst mod arbejdet inden for institutioner for børn og unge, inden for uddannelsessektoren og inden for administration.

For det store flertal af revalidenderne retter revalideringen sig mod at gøre de pågældende helt selvforsørgende. Varigheden af revalideringen er naturligvis forskellig fra person til person som følge af de forskellige revalideringsmål. Gennemsnittet for alle revalidender er ca. 21/2 år ifølge interviewundersøgelsen, mod 15 måneder i registerundersøgelsen. Forskellen ligger bl.a. i, at deltagerne i interviewundersøgelsen havde *fuldført* deres revalidering, mens der i registerundersøgelsen kun indgår dem, der havde *afsluttet* forløbet.

Omkring 75 pct. af revalidenderne siger, at de selv havde et mål for deres revalidering ved det første møde med kommunen, og 87 pct. af disse siger, at de fik deres ønske opfyldt. I de relativt få tilfælde, hvor man ikke får sit ønske opfyldt, er begrundelsen først og fremmest, at der forudses helbredsmæssige problemer, at der forudses ikke at være job efter endt revalidering, eller at kommunen mener, at en kortere revalidering vil være tilstrækkelig. Det er analyseret, hvilke grupper af respondenter, der med stor sandsynlighed får afslag på deres revalideringsønsker. Det er særligt kvinder og aldersgruppen over 40 år, der får afslag, mens tidligere funktionærer og tjenestemænd i relativt lille omfang får afslag.

Revalidenderne er spurgt, i hvilket omfang de følte, at de selv havde indflydelse på planlægningen af deres revalidering. Som forventeligt mener de, der fik deres ønske til revalidering opfyldt, i langt højere grad end andre, at de havde indflydelse. Revalidenderne mente i øvrigt, at de i betydelig grad fik deres behov for økonomisk og materiel støtte opfyldt. Derimod er de mindre tilfredse med rådgivningen fra kommunen. Revalidenderne er i øvrigt i vidt omfang tilfredse med den kontakt, de har haft med forskellige aktører i revalideringsforløbet.

Ifølge kommunerne falder omkring 25 pct. af revalidenderne fra i løbet af revalideringsforløbet. Frafaldet skyldes i høj grad de samme faktorer som gjorde, at man iværksatte revalidering, nemlig de kon-

krete fysiske eller psykiske eller sociale problemer. Frafaldet kan ikke belyses i interviewundersøgelsen, da denne er gennemført med personer, der har gennemført revalidering. Ifølge interviewundersøgelsen bliver ca. 25 pct. af de oprindelige revalideringsplaner ændret undervejs, tre gange så hyppigt på revalidendernes som på kommunernes foranledning. Årsagerne er i høj grad de samme, som årsagerne til frafald under revalidering.

1.4.3. Efter revalideringen

I kommuneundersøgelsen og interviewundersøgelsen belyses arbejdsmarkedssituationen efter revalidering.

Ifølge kommuneundersøgelsen bliver 68 pct. af de revalidender, som fuldfører forløbet, helt selvforsørgende, mens 12 pct. bliver delvis selvforsørgende. Interviewundersøgelsen finder, at 62 pct. på interviewtidspunktet var i arbejde, nogle få var på orlov og 7 pct. var under ordinær (videre)uddannelse. Disse grupper udgør tilsammen 71 pct., der kan betragtes som selvforsørgende på et selvvalgt niveau på interviewtidspunktet. Tæller man de grupper sammen, som klart ikke er selvforsørgende på interviewtidspunktet får man 20 pct., eller det samme som i kommuneundersøgelsen. Der er således ikke den store forskel mellem kommuneundersøgelsen og interviewundersøgelsen, og forskellen mindskes, hvis man inddrager det forhold, at en stor del af dem, der ikke var i beskæftigelse på interviewtidspunktet tidligere havde været i beskæftigelse.

Man kan ikke med sikkerhed vide, om den relativt store tilknytning til arbejdsmarkedet blandt revalidenderne efter revalideringen udelukkende skyldes denne. Man ved nemlig ikke, hvordan det var gået den pågældende, hvis revalidering ikke var iværksat.

Blandt de revalidender, der er i ordinær beskæftigelse efter endt revalidering, finder man relativt mange i aldersgruppen 30–49 år. Desuden er der mange, der var faglærte før revalideringen. Sandsynligheden for at være i ordinær beskæftigelse forringes, hvis revalidenden har et dårligt helbred eller et misbrugsproblem. Det at have taget en videregående uddannelse forøger revalidendens sandsynlighed for at være i beskæftigelse. Omvendt synes ingen af de forhold,

der vedrører selve revalideringsforløbet, såsom sagsbehandlerskift, om revalidenden opfatter tilbuddene som kvalitativt gode osv. at spille nogen rolle for, om revalidenden er i ordinær beskæftigelse på interviewtidspunktet.

I registerundersøgelsen vurderes effekten af revalidering ved at måle overførselsgraden fra før til efter revalideringen. Ved overførselsgrad forstår man den andel af en given periode, hvor personen er uden for beskæftigelse eller ordinær uddannelse. Revalidenderne følges i mindst 2 år før revalideringens start og minimum 1 år efter dens afslutning. Talmæssigt opererer man med en skala fra 0 til 1000, hvor 0 betyder, at man slet ikke har været uden for beskæftigelse/uddannelse, mens 1000 betyder, at man i hele perioden har været uden for beskæftigelse/uddannelse.

Den gennemsnitlige ændring i overførselsgraden efter revalideringsindsatsen ligger på niveau med, eller under, effekten af aktivering af kontanthjælps- og arbejdsløshedsdagpengemodtagere og er således af begrænset størrelsesorden. Der er imidlertid tydelige forskelle i effekten for forskellige grupper af revalidender.

For revalidender med en dansk baggrund og en overførselsgrad på 0–300 *inden revalideringen* – dvs. ingen offentlig forsørgelse eller kun forsørgelse i mindre omfang – *stiger* overførselsgraden efter revalidering.

Hvis man derimod havde en overførselsgrad på 300–1.000, hvor 1.000 betyder fuld offentlig forsørgelse, ja så *falder* overførselsgraden efter endt revalidering. For indvandrere og disses efterkommere *stiger* overførselsgraden, hvis man før revalidering havde en overførselsgrad på 0–700, mens overførselsgraden falder, hvis man før revalidering havde en overførselsgrad på over 700.

Disse resultater tyder på, at det er vanskeligt at revalidere personer, der før revalideringen var stort set selvforsørgende, til en endnu højere grad af selvforsørgelse. Blandt indvandrere og disses efterkommere er det kun muligt at revalidere dem, med den højeste overførselsgrad til en tilværelse som mere selvforsørgende. Betragtes

forsørgelsessituationen for personer, der har afsluttet et revalideringsforløb er denne, ifølge kommune- og interviewundersøgelserne, at omkring 68 pct. er selvforsørgende. Til sammenligning er niveauet for overførselsgraden efter revalidering ifølge registerundersøgelsen på omkring 50 pct. Tages der højde for at frafaldet ifølge kommunerne er på 25 pct. og at der i registerundersøgelsen indgår såvel fuldførte som ikke fuldførte revalideringsforløb, kan det ikke konkluderes at de to typer af undersøgelser udviser forskellige resultater hvad angår graden af selvforsørgelse efter revalidering.

Registerundersøgelsen bidrager med en vurdering af hvorvidt den efterfølgende grad af selvforsørgelse er forbedret som en direkte konsekvens af revalideringsforanstaltningen. Det er generelt vanskeligt at måle effekten af revalidering ved den forholdsmæssige reduktion af overførselsgraden som registerundersøgelsen benytter. Nogle af de personer som kommer i revalidering, ville helt have forladt arbejdsmarkedet, fx fordi de er syge, nedslidte el.lign., hvis de ikke havde fået dette tilbud. Selv om overførselsgraden ikke falder væsentligt efter endt revalidering, må tiltaget betragtes som en succes, hvis alternativet havde været fuld offentlig forsørgelse. Resultaterne viser således at det er vanskeligt at revalidere personer, der før revalidering er delvist selvforsørgende, til en endnu højere grad af selvforsørgelse. Dette kan bl.a. skyldes at man får et for optimistisk billede af den reelle forsørgelsesevne før revalidering, fx på grund af en hurtig iværksættelse af revalidering. Men selv personer der før revalidering har oparbejdet en stor afhængighed af offentlig forsørgelse, opnår på gennemsnit kun en reduktion af overførselsgraden på omkring 20 procentpoint. Så den samlede vurdering af revalideringens effekt på overførselsgraden er, at den er meget begrænset.

Der er imidlertid store forskelle i effekten for forskellige grupper af revaliderende. En analyse af, hvilke forhold der påvirker revalideringens effekter, viser som i interviewundersøgelsen, at resultaterne er bedst ved revalidering af yngre personer og dårligst ved revalidering af +50-årige. Desuden viser registerundersøgelsen, at resultaterne er markant bedre ved revalidering af personer med en videregående uddannelse og af personer, hvor revalideringen indeholder uddan-

nelse. Personer med dansk baggrund opnår bedre resultater af revalidering end personer med indvandrerbaggrund. Modtagere af arbejdsløshedsdagpenge og kontanthjælp opnår et markant bedre resultat af revalidering end sygedagpengemodtagere.

Man har i interviewundersøgelsen spurgt revalidenderne om deres egen vurdering af revalideringen og dens resultater.

Det er 73 pct. der mener, at deres mulighed for at få job er steget efter revalideringen, mens kun ganske få mener, at chancerne er faldet. Der blev spurgt, hvorvidt revalidenderne mente, at arbejdsgiverne var skræmt af deres fortid som revalidender. Mange kunne ikke svare, men blandt dem, der havde en mening, var det dobbelt så stor andel, der svarede »nej« som andelen, der svarede ”ja”. Det er 62 pct. af revalidenderne, der mener, at deres almene trivsel er blevet bedre efter revalidering, mens kun 8 pct. svarer, at trivslen er blevet dårligere i et eller andet omfang.

Omkring en tredjedel af revalidenderne mener ikke, at de har haft brug for støtte fra kommunen efter revalidering. Blandt dem, der havde haft brug for støtte, er en større andel negativ end positiv over for den modtagne støtte fra kommunen. Dette kunne tyde på, at kommunerne er mindre opmærksomme på, at der i relativt stort omfang forekommer behov for støtte efter afsluttet revalidering.

1.5. Revalideringsindsatsen – hvad kan den, og hvad kan gøres bedre?

Overordnet fremstår revalidering som et meget aktivt orienteret instrument, hvor størsteparten af dem, som fuldfører, efterfølgende får et job. Deltagerne løfter sig uddannelsesmæssigt, og mange får mulighed for at bevæge sig fra et belastende, ofte manuelt, arbejdsområde til et nyt arbejdsområde efter eget ønske. Med sit langsigtede fokus på problemløsningshjælp og kompetenceudvikling og den relativt høje grad af borgerindflydelse på egen sag er der tale om et meget integrationsorienteret instrument i den aktive arbejds- og socialpolitik.

Et af revalideringsinstrumentets styrker er, at det modtages positivt af brugerne, der efter egen opfattelse agerer aktivt under revalide-

ringsforløbet og oplever at have indflydelse. Der synes også at være et godt samarbejde mellem revalidender og sagsbehandlere. Deltagernes positive vurdering af effekten af indsatsen fremstår som særdeles god sammenlignet med for eksempel kontanthjælpsmodtageres ellers rimelige vurdering af betydningen af deltagelse i aktivering. Dette kan blandt andet skyldes, at indsatsen er målrettet mod beskæftigelse, og brug af uddannelse i forløbet retter sig mod bestemte ansættelsesområder. Indsatsen kunne dog med fordel gøres endnu mere målrettet, således at der var en højere grad af bevidsthed omkring, hvilke dele af arbejdsmarkedet man revaliderede imod. Det kunne muligvis øge indsatsens reelle effekter.

Revalideringsindsatsen synes at tjene sit formål ved at være et tilbud til persongrupper, der kan have vanskeligt ved at fastholde en position på arbejdsmarkedet. Samtidig forhindrer den en direkte overgang til førtidspension. Dog viser undersøgelsen, at særligt svage grupper, herunder dem med ringe uddannelsesmæssig baggrund, oplever at have mindre indflydelse på retningen af deres revalidering, og at de får relativt mindre udbytte af indsatsen. Revalideringsinstrumentet bør kunne skærpes, så det i højere grad kan imødegå sådanne sociodemografiske forskelle. Indsatsen skal kunne tilrettelægges således, at den starter på det niveau, hvor den enkelte borger står, og herfra bringer et arbejdsmarkedsintegrerende forløb i stand.

Der er behov for at styrke indsatsen i forhold til at fastholde borgerne i forløbene. Ifølge kommunerne falder omkring 25 pct. af revalidenderne fra i løbet af revalideringsforløbet. En øget grad af fastholdelse kræver sandsynligvis en endnu mere helhedsorienteret og intensiv socialfaglig indsats, som afhjælper og imødegår problemer og styrker borgerens ansvar i forhold til egen sag. På den anden side må man påregne et vist frafald, eftersom revalidering for nogle er en afprøvning af erhvervsevnen forud for tilkendelse af førtidspension. Frafaldet skyldes i høj grad de samme faktorer som gjorde, at man iværksatte revalidering, nemlig de konkrete fysiske, psykiske eller sociale problemer. Sygedagpengemodtagere er formentlig en særlig udsat gruppe i denne forbindelse. Måling af effekten af revalidering er vanskelig, da revalidering tjener

to formål. Man kunne forvente, at effekten af revalidering er større end effekten af aktivering, da der, i modsætning til aktivering, som er en ret og pligt, ligger et decideret skøn og en forventning om en positiv beskæftigelseseffekt bag tilbuddet om revalidering. I modsætning hertil står dog stramningen af reglerne for tilkendelse af førtidspension, hvor revalidering bruges som et middel til at udelukke en erhvervsevneforbedring, før førtidspension bevilliges. En ikke ubetydelig andel af revaliderende "ender på" førtidspension. Det forhindrer dog ikke, at revaliderende, som uddanner sig og er i stand til at gennemføre hele forløbet i høj grad efterfølgende får et job.

Revaliderende med indvandrerbaggrund adskiller sig på en række områder fra revaliderende med dansk baggrund. Deres revalidering er i mindre grad betinget af helbredsproblemer, de har i væsentligt mindre omfang været i beskæftigelse i Danmark, meget få har i forvejen en kompetencegivende uddannelse, og uddannelse indgår i mindre omfang som et element i revalideringen af personer med indvandrerbaggrund. Der er således tale om nogle andre typer af problemer, og det afspejles i den langt mindre effekt, som analysen finder for personer med indvandrerbaggrund. For denne gruppe er der i høj grad brug for, at indsatsen tilrettelægges, så den starter på det niveau, hvor den enkelte person står, og udmønter sig i en helhedsorientering, som udover at opbygge erhvervsrelaterede kompetencer også vægter opbygning af helt basale færdigheder, som er nødvendige for at klare sig selvstændigt i det danske samfund.

Karakteristika ved revalidenderne

2.1. Indledning

Revalidering retter sig mod personer, hvis arbejdsevne er nedsat som funktion af fysisk, psykisk eller sociale årsager.

I dette kapitel karakteriseres revalidenderne ud fra en lang række karakteristika. Analysen er især baseret på oplysninger fra registerundersøgelsen og fra interviewundersøgelsen, men der indgår dog også enkelte aspekter fra kommuneundersøgelsen.

2.2. Revalidendernes køn, alder, familieforhold og herkomst

I tabel 2.1 har man opgjort tal for dette afsnits emner. Som det også fremgår af fodnoten til tabel 2.1 er der visse mindre vanskeligheder med at sammenstille tal omkring revalidenderne med tal for befolkningen under ét. Problemerne med sammenlignelighed er imidlertid ikke større, end at man kan tillade sig at se bort fra dem.

Når man derefter ser på tabellen springer det straks i øjnene, at der er nogle meget store forskelle i opgørelserne af kønsfordelingen blandt revalidender. Ifølge registerundersøgelsen er fordelingen mellem mænd og kvinder, der har påbegyndt og afsluttet (men ikke nødvendigvis gennemført) et revalideringsforløb i perioden 1994–1997 nogenlunde svarende til fordelingen af befolkningen på de to køn. Interviewene med personer, der havde afsluttet og gennemført et revalideringsforløb i 1998, viser derimod en stor overvægt af kvinder (65 pct.).

Det er ikke umiddelbart muligt at forklare denne store forskel. Der er ganske vidst den forskel mellem de to datamaterialer, at personerne i interviewundersøgelsen havde gennemført forløbet, mens det ikke nødvendigvis var tilfældet i registermaterialet. Man må dog betvivle, at frafaldet undervejs er så meget større blandt mænd, at

Tabel 2.1.

Revalidender i henholdsvis statistikregistret og interviewundersøgelsen samt hele befolkningen mellem 20 og 59 år, fordelt efter forskellige karakteristika. Procent.

	Register	Interview	Befolkningen 20-59-årige
<i>Køn:</i>			
Kvinde	51	65	51
Mand	49	35	49
I alt	100	100	100
<i>Alder:¹⁾</i>			
20-29 år	44	30	24
30-39 år	31	41	27
40-49 år	20	25	25
50-59 år	5	5	24
I alt	100	101	100
<i>Herkomst:²⁾</i>			
Dansk	75	93	94
Ikke dansk	25	7	6
I alt	100	100	100
<i>Eksempler på familietyper:³⁾</i>			
Andel, gift/samboende	44	61	45
Andel, enlige forsørgere	15	30	4
Procentgrundlag		1.305	3.012.785

Kilder: Interviewundersøgelse med dem, der har afsluttet revalidering i 1998; Danmarks Statistik, Statistisk Årbog 1999, tabel 51, 79, 53; Danmarks Statistik & Socialforskningsinstituttet, Levevilkår i Danmark 1997, tabel 4.1. Befolkningstallene i denne tabel stammer fra 1996.

- 1) *Aldersintervallet 20-29 år inkluderer tre personer på 18 år og 13 personer på 19 år. Aldersintervallet 50-59 år inkluderer én person på 62 år.*
- 2) *Herkomsten opgøres i surveyen ud fra oplysninger om, hvorvidt revalidenden er første generationsindvandrer eller ej. Befolkningstallet er andelen af udenlandske statsborgere. Denne fremgangsmåde fører til, at befolkningsandelen underestimeres. Herudover er det ikke muligt at få aldersintervallerne til at stemme fuldstændigt. De medtagne indvandrere er mellem 15 og 64 år, og derved er aldersintervallet en smule bredere end for den danske befolkning. Dette fører til en overestimation af andelen af indvandrere.*
- 3) *Der er tale om udvalgte eksempler på familietyper. Procentueringsbasis for befolkningen er ikke kun de 20-60-årige, men inkluderer samtlige familier, jf. Danmarks Statistik & Socialforskningsinstituttet, Levevilkår i Danmark 1997, tabel 4.1.*

dette kan forklare forskellen. I interviewundersøgelsen er der godt 20 pct. bortfald blandt dem, der var udvalgt til interview. Bortfaldet er imidlertid ikke så skævt, at det kan forklare den store forskel.

At der ved udtrækket til interviewundersøgelsen skulle være trukket kønsmæssigt meget skævt svarer heller ikke til erfaringerne.

Andre tidligere undersøgelser (Gregersen, 1993; Foldspang 1979, 1982) har også fundet den skævhed i kønsfordelingen, som fremgår af interviewundersøgelsen. Det kunne støtte en antagelse af, at der revalideres flere kvinder end mænd, uden at man dog har et endeligt belæg herfor.

Hvad angår aldersfordelingen er der ingen tvivl om, at revalidenderne fordeler sig aldersmæssigt anderledes end befolkningen i de relevante aldersklasser. Således er andelen af 20–39-årige i de to undersøgelser omkring 70–75 pct. blandt revalidenderne mod godt 50 pct. i befolkningen som helhed. De to undersøgelser viser samstemmende, at kun 5 pct. af revalidenderne er mellem 50 og 59 år mod 24 pct. af befolkningen i den relevante aldersgruppe.

Aldersforskellen mellem revalidender og befolkning skal formentlig først og fremmest forklares med, at man fortrinsvis sætter ind med revalidering i tilfælde, hvor der er tale om et potentielt relativt stort antal år tilbage på arbejdsmarkedet, mens man sjældent forsøger at revalidere personer, der er tæt på pensions- eller efterlønsalder.

Med hensyn til revalidendernes herkomst finder man igen store forskelle mellem registerundersøgelsen og interviewundersøgelsen. Den sidste viser, at revalidenderne fordeler sig på danskere og ikke-danskere svarende til fordelingen i befolkningen. Registerundersøgelsen viser derimod tre til fire gange så stor andel af ikke-danskere i revalidering som i befolkningen.

I interviewundersøgelser får man altid en større andel ikke opnåede interview blandt ikke-danskere end blandt danskere, blandt andet på grund af sprogproblemer. Dette er også tilfældet i nærværende interviewundersøgelse, af hvilken grund ikke-danskere underrepræsenteres. Man kunne også forestille sig, uden at det vides med sikkerhed, at bortfaldet fra revalidering var større blandt ikke-danskere end blandt danskere. Det synes derfor alt i alt sikkert, at der er en større andel ikke-danske blandt revalidenderne end i befolkningen.

Én af målgrupperne for revalidering er visse typer af enlige forsørgere. Man har i tabel 2.1 opgjort forekomsten af to forskellige familietyper blandt revalidender og i befolkningen. Det synes relativt sikkert, at der er flere enlige forsørgere med børn blandt revalidenderne end i befolkningen. Dette er forståeligt på baggrund af, at en stor andel revalidender er i alderen 20–39 år eller netop de ældre, hvor man har hjemmeboende børn, som man eventuelt er alene om at forsørge. Om andelen af enlige forsørgere med børn så er 15 pct. (ifølge registerundersøgelsen) eller 30 pct. (ifølge interviewundersøgelsen) kan ikke afklares her.

2.3. Skole- og erhvervsuddannelse samt branche

Forhold vedrørende skole- og erhvervsuddannelse samt tidligere arbejdsområde for revalidenderne er belyst såvel i interviewundersøgelsen med revalidenderne som i registerundersøgelsen, om end på lidt forskellig måde.

Tabel 2.2.

Højest fuldførte skoleuddannelse opdelt på revalidender og befolkningen samt aldersgrupperinger. Procent.

Alder ¹⁾	Realeksamen				I alt	Antal
	7. klasse	8.-9. klasse	og 10. klasse	12. klasse + ²⁾		
<i>20-29 år:</i>						
Revalidender	0	44	37	19	100	320
Befolkningen	1	27	44	28	100	381.594
<i>30-39 år:</i>						
Revalidender	1	32	45	22	100	434
Befolkningen	5	29	43	23	100	252.177
<i>40-49 år:</i>						
Revalidender	13	33	41	13	100	263
Befolkningen	30	25	32	13	100	236.523
<i>50-59 år:</i>						
Revalidender	40	29	27	4	100	52
Befolkningen	54	18	19	9	100	274.204

Kilder: Socialforskningsregisteret; Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet, *Levevilkår i Danmark, Statistisk Oversigt 1992*. Data er fra 1991.

1) Aldersintervallet 20-29 år inkluderer tre personer på 18 år og 13 personer på 19 år. Aldersintervallet 50-59 år inkluderer én person på 62 år.

2) Inkluderer studentereksamen, hh, hf, hhx og htx.

I interviewundersøgelsen fandt man den fordeling på skoleuddannelse, som er vist i tabel 2.2.

Tabel 2.2 viser, at de yngste revalidender, gruppen fra 20–29 år, har en gennemsnitlig kortere skoleuddannelse end befolkningen i samme aldersgruppe. Hvad angår de 30–39-årige er fordelingen på skoleuddannelser næsten ens i gruppen af revalidender og i befolkningen, mens revalidenderne i de to ældste aldersgrupper faktisk i gennemsnit har noget længere skoleuddannelse, end det er tilfældet i befolkningen. Dette er faktisk i modstrid med, hvad der tidligere er fundet (Gregersen, 1993), uden at modstriden kan forklares her.

Med hensyn til erhvervsuddannelse fandt Gregersen (1993), at 64 pct. af revalidenderne ikke havde en erhvervsuddannelse mod 30 pct. i befolkningen.

Hvor stor andel af forskellige aldersgrupper, der ikke har fået en erhvervsuddannelse, er, ud fra interviewundersøgelsen, vist i tabel 2.3.

Tabel 2.3.
Andelen, der ikke har gennemført en erhvervsuddannelse, af henholdsvis revalidender og den danske befolkning, opdelt efter alder og køn. Procent.

Alder ¹⁾	Mænd	Kvinder	Antal mænd	Antal kvinder
<i>20-29 år:</i>				
Revalidender	44	30	69	100
Befolkningen	35	32	186.209	195.385
<i>30-39 år:</i>				
Revalidender	31	41	49	136
Befolkningen	23	21	123.313	128.864
<i>40-49 år:</i>				
Revalidender	21	23	32	77
Befolkningen	20	21	106.727	129.796
<i>50-59 år:</i>				
Revalidender	4	5	6	17
Befolkningen	22	25	119.892	154.312

Kilder: Socialforskningsregisteret; Danmarks Statistik, Statistisk Årbog 1998, tabel 111.

1) *Aldersintervallet 20-29 år inkluderer 3 personer på 18 år og 13 personer på 19 år. Aldersintervallet 50-59 år inkluderer én person på 62 år.*

Det fremgår, at man for visse gruppers vedkommende finder, at revalidenderne i mindre omfang har erhvervsuddannelse. Det gælder fx for gruppen af mænd i alderen 20–29 år, mænd i alderen 30–39 og kvinder i alderen 30–39. Imidlertid er der ikke en gennemgående forskel, og ser man på revalidender i alderen 50–59 år er erhvervsuddannelse betydelig mere udbredt blandt revalidender end i befolkningen som gennemsnit. Dette sidste forhold kan muligvis forklares ved, at man kun forsøger at revalidere personer i alderen 50–59 år, hvis de har en erhvervsuddannelse at bygge på.

Konklusionen vedrørende erhvervsuddannelse er således, at man ser nogle tendenser til, at revalidender har erhvervsuddannelse i mindre grad end befolkningen som helhed, men tendenserne er ikke gennemgående, og for de ældste revalidender forholder sagen sig omvendt.

Man har derefter i såvel interviewundersøgelsen som i registerundersøgelsen sammenfattet skole- og erhvervsuddannelse således, at man har registreret den mest kompetencegivende uddannelse, som henholdsvis revalidenderne og befolkningen under ét har modtaget. Resultaterne er opgjort i tabel 2.4 (interviewundersøgelsen) og

Tabel 2.4.
Højest fuldførte uddannelse, opdelt på køn og sammenlignet med fordelingen i befolkningen. Interviewundersøgelsen. Procent.

Typen af uddannelse	Revalidenderne		Hele befolkningen	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Grundskole	30	35	27	31
Gymnasial	8	9	8	10
Erhvervsfaglig	51	41	40	32
Kort videregående (under 3 år)	3	4	5	7
Mellemlang videregående (3-4 år)	1	3	8	10
Lang videregående	1	1	7	4
Uoplyst/ingen	6	6	6	6
I alt	100	100	100	100
Antal	408	750	1.526.887	1.478.489

Kilder: Interviewundersøgelse med en stikprøve af dem, der har afsluttet revalidering i 1998. Danmarks Statistik, Statistisk Årbog 1998, tabel 111 (beregnet for aldersgruppen 20-60 år).

Tabel 2.5.
Revalidender og befolkningen fordelt efter højest fuldført uddannelse, 1994-97. Registerundersøgelsen. Procent.

	Revalidender		Befolkningen	
	Danskere	Indvandrere	Danskere	Indvandrere
<i>Uddannelse:</i>				
Grundskole	61	12	34	17
Alm. Gymnasium	7	1	6	3
HHX/HTX	1	0	3	1
Erhvervsfaglig	22	2	36	7
Kort videregående	3	1	6	2
Mellemlang videregående	2	0	9	3
Lang videregående	1	0	5	3
Uoplyst	3	84	1	64
I alt	100	100	100	100

tabel 2.5 (registerundersøgelsen). Tabel 2.4 viser, at der er lidt flere blandt revalidenderne end i befolkningen, der har grundskole som højeste kompetencegivende uddannelse, mens der modsat er nogen flere i befolkningen, end blandt revalidenderne, der har en videregående uddannelse (kort, mellemlang eller lang). Det ses også, at revalidenderne i større omfang end befolkningen som gennemsnit har en erhvervsfaglig uddannelse.

Tabel 2.5 viser derefter højeste kompetencegivende uddannelse for danskere, indvandrere og befolkningen som helhed. Tabel 2.5 viser først, at tallene for befolkningen svarer nogenlunde pænt til tallene for befolkningen i tabel 2.4. Dernæst fremgår det, at de kompetencegivende uddannelser for danske revalidender i registerundersøgelsen ligger langt under, hvad man fandt i interviewundersøgelsen og dermed langt under gennemsnittet for befolkningen som helhed. Indvandrernes uddannelse kan kun i mindre omfang kategoriseres inden for tabellens rammer, men et forsigtigt skøn siger, at revalidenderne blandt indvandrerne har en gennemsnitligt lavere kompetencegivende uddannelse end alle indvandrere under ét.

Hvad angår den store forskel, man finder mellem interviewundersøgelsen og registerundersøgelsen, kan den til en hvis grad skyldes, at de med lavest kompetencegivende uddannelse oftest er dem, der

Tabel 2.6.**Revaliderendes arbejdsområder fra de gik ud af skolen, og til de begyndte revalideringen. Interviewundersøgelsen. Procent.**

Arbejdsområder	
Landbrug og gartneri	10
Råstofudvinding	1
Bygge og anlæg	17
Industri og anden fremstilling	30
Detailhandel	22
Engroshandel	3
Transport, chauffør mv.	10
Finansiel sektor	2
Plejehjem	9
Institution for børn og unge	21
Hjemmepleje og handicapmedhjælp	10
Sundhed	11
Uddannelse, skoler og videnskab	5
Politi og forsvar	3
Administration	10
Kunst, kunsthåndværk og design	2
Reklamebranchen	1
Medier mv.	2
Teater og film	1
Edb/it	2
Rengøring og anden service	20
Kokke og tjenere	16
Andet	13
I alt	221
Antal	1.126

Anm.: "I alt" giver over 100 pct., da revalidenderne har kunnet angive erfaring fra mere end et arbejdsområde.

ikke fuldfører en revalidering. Hvis man tænker sig, at »sandheden« ligger et eller andet sted mellem interviewundersøgelsens og registerundersøgelsens tal, bekræfter det det tidligere fundne forhold, at revalidenderne har en gennemsnitligt lavere kompetencegivende uddannelse end befolkningen som helhed.

Man har i interviewundersøgelsen spurgt revalidenderne, hvilke brancher de har erfaring med arbejde i før deres revalidering. Svarene er vist i tabel 2.6.

Tabel 2.6 summerer ikke til 100, idet revalidenderne gennemsnitligt har erfaring med mere end to forskellige arbejdsområder, siden de gik ud af skolen. Det ses, at relativt store andele har haft arbejde inden for industri og fremstilling, inden for børne- og ungdomsinstitutioner, inden for detailhandel, inden for bygge- og anlægsområdet samt inden for rengøring og anden service. De fleste af disse områder er overrepræsenteret blandt revalidenderne i forhold til beskæftigelsesandel i befolkningen, hvilket passer godt med, at Foldspang (1979) finder en vis forøget sandsynlighed for at ende i et revalideringsforløb, hvis man har haft beskæftigelse i bygge- og anlægsbranchen, social- og sundhedsvæsen, detailhandel og transport samt en betydeligt forøget sandsynlighed, hvis man har arbejdet med rengøring og anden servicevirksomhed.

2.4. "Karriere" op til revalideringstidspunktet

Man har i interviewundersøgelsen spurgt revalidenderne, hvor lang tid de havde brugt på forskellige aktiviteter i perioden fra de afsluttede skolegangen til påbegyndelse af revalidering. Besvarelsen fremgår af tabel 2.7. Når man læser tabel 2.7, skal man naturligvis være opmærksom på, at de ældste revalidender har haft ca. fem gange så

Tabel 2.7.

Den gennemsnitlige fordeling af perioden mellem afslutningen af skoleuddannelsen og påbegyndelsen af revalideringen, opdelt på aldersgrupper. Interviewundersøgelsen. Måneder og procent.

Alder	Hjemme- gående	Under ud- dannelse/ i lære	I akti- vering	Uden arbejde	Haft arbejde	I alt	Antal
<i>20-29-årige:</i>							372
Måneder	6,3	23,5	7,2	17,0	32,7		
Procent	7,2	27,1	8,3	19,6	37,7	99,9	
<i>30-39-årige:</i>							515
Måneder	12,1	29,7	7,8	31,5	98,1	179,2	
Procent	6,7	16,6	4,4	17,6	54,7	100,0	
<i>40-49-årige:</i>							311
Måneder	22,3	33,3	6,8	35,0	209,3	306,7	
Procent	7,3	10,9	2,2	11,4	68,2	100,0	
<i>50-59-årige:</i>							60
Måneder	35,9	36,6	5,0	34,2	322,5	434,2	
Procent	8,3	8,4	1,2	7,9	74,3	100,1	

mange måneder, siden de forlod skolen, som de yngste revalidender i alderen 20–29 år. Dette vil naturligvis præge tabellens indhold.

Man bemærker fra tabellen, at med stigende alder har revalidenderne brugt et stigende antal måneder på uddannelse. Bortset fra, at de yngste revalidender er så unge, at de ikke kan forventes at have fuldført en uddannelse, er denne sammenhæng ikke en selvfølge, men formentlig udtryk for, at jo ældre potentielle revalidender bliver, jo større vægt lægger man på en tidligere uddannelse i beslutningen om, at en given person skal forsøges revalideret.

Det fremgår endvidere, at der ikke er nogen væsentlig forskel i omfanget af aktivering, sammenhængende med alder. Man kan antage, at aktivering ofte finder sted, i perioden kort før de pågældende søges revalideret. Hvis dette er tilfældet, er det altså ikke således, at de ældre revalidender har været i flere, længerevarende aktiveringsperioder, inden revalidering iværksættes.

Perioden uden beskæftigelse er ikke overraskende længere for de ældre revalidender end for de yngre. Antallet af måneder i arbejde stiger imidlertid langt stærkere med alderen end antallet af måneder med arbejdsløshed. Dette kunne indicere, at de ældre revalidender har haft en gennemgående langt stærkere tilknytning til arbejdsmarkedet end de yngre. Denne stærke tilknytning kan også formodes at have betydning for, at man forsøger at revalidere de ældre aldersgrupper.

2.5. Forsørgelse op til revalidering

Forsørgelsen op til revalidering er belyst både i interviewundersøgelsen og i registerundersøgelsen.

I interviewundersøgelsen spurgte man, hvilken forsørgelse respondenterne havde umiddelbart før, revalideringen blev iværksat. Svarene fremgår af tabel 2.8.

Det fremgår af tabel 2.8, at 25 pct. af revalidenderne angav, at de var selvforsørget umiddelbart op til revalideringen (hvoraf 1 pct. blev

Tabel 2.8.**Forsørgelse i perioden umiddelbart før revalidering. Interviewundersøgelsen. Procent.**

Indkomst	
Selvforsørgelse	25
Offentlig forsørgelse	75
I alt	100
<i>Selvforsørgelse:</i>	
Løn fra arbejdsgiver	24
Blev forsørget af ægtefælle	1
I alt	25
<i>Offentlig forsørgelse:</i>	
Dagpenge fra en a-kasse	7
Kontanthjælp fra kommunen	31
Overgangsydelse	0
Uddannelsesgodtgørelse	2
Etablerings-/iværksættedydelse	-
Ungdomsydelse, aktiveringsydelse	1
Kursusgodtgørelse til AMU-kurser	0
Orlovsydelse	1
Barselsorlov	0
Statens Uddannelsesstøtte (SU)	6
Sygedagpenge	27
Anden indkomst	5
I alt	75
Antal	1.300

forsørget af ægtefælle), mens 75 pct. var på en eller anden form for offentlig forsørgelse.

Man kan umiddelbart undre sig over, at hele 24 pct. angiver, at de havde en lønindkomst fra en arbejdsgiver umiddelbart før revalideringen startede, idet revalidering jo først iværksættes, hvis erhvervsevnen ikke kan genskabes eller vedligeholdes gennem andre foranstaltninger. Endvidere skal personen være ledig i en vis periode, afhængig af alder og det administrative system, personen hører ind under. Endvidere skal der også lægges en erhvervsplan, inden revalideringen kan starte, hvorunder forsørgelsesgrundlaget er en fortsæt-

telse af det hidtidige forsørgelsesgrundlag. Én mulig forklaring er, at et revalideringstiltag har været så indlysende, at man umiddelbart har kunnet iværksætte det, efter at den potentielle revalidend har forladt jobbet. En anden er, at funktionærer har svaret, at de havde lønindkomst, idet lønudbetalingen fortsætter, mens virksomheden kompenseres for den udbetalte løn. En tredje forklaring kan være, at nogle respondenter ved besvarelsen af spørgeskemaet har tænkt på den sidste »normale« periode inden revalideringen og ikke har husket, at de fx fik sygedagpenge i en periode.

De 75 pct. af revalidenderne havde som omtalt været på en eller anden form for offentlig forsørgelse umiddelbart inden revalideringen. Det drejer sig helt overvejende om kontanthjælp (31 af 75 pct.) eller sygedagpenge (27 af 75 pct.), mens henholdsvis arbejdsløshedsdagpenge og SU hver kun svarer for 6–7 pct.

I *registerundersøgelsen* finder man, at hver femte revalidend ikke har modtaget en offentlig overførselsindkomst i året inden revalidering påbegyndes. Dette fremgår af tabel 2.9.

Tabel 2.9 er opbygget således, at den opgør den dominerende ydelse, dvs. den ydelse, personen har modtaget længst tid det sidste år før revalidering. Det fremgår, at 20 pct. af revalidenderne ikke har modtaget offentlig ydelse *det sidste år* før revalidering. Dette

Tabel 2.9.

Danske revalidenders indkomstoverførsler året før de påbegynder revalidering, 1994-97 registerundersøgelsen. Procent.

Ydelse	Under 6 måneder	Mere end 6 måneder	Total
Intet	100	0	20
Arbejdsløshedsdagpenge	57	44	8
Barsel	54	45	1
Aktivering	43	57	5
Førtidspension	4	95	2
Kontanthjælp	30	70	40
Revalidering	100	0	1
Sygedagpenge	37	62	23
I alt	49	51	100

stemmer godt overens med, at interviewundersøgelsen viste, at 25 pct. ikke modtog offentlige ydelser umiddelbart før revalideringens start.

Herudover viser tabel 2.9, at for 40 pct. var den dominerende ydelse kontanthjælp og for 23 pct.s vedkommende sygedagpenge. I interviewundersøgelsen var de (kun næsten sammenlignelige) tal 31 pct. og 27 pct. således, at der er en vis forskel i opgørelserne i de to undersøgelser.

Som nævnt har 40 pct. af revaliderende modtaget kontanthjælp året før, de revalideres. Derimod har kun 8 pct. modtaget arbejdsløshedsdagpenge året før. Denne forskel i revaliderendes indkomsterstøttende ydelser før revalidering kan genfindes i DA's arbejdsmarkedsrapport (2000). Af de undersøgte revalideringsforløb drejer det sig for 10 pct.s vedkommende om dagpengemodtagere og for 90 pct.s vedkommende om kontanthjælpsmodtagere. I rapporten konkluderes det yderligere, at ledige i kontanthjælpssystemet deltager 10 gange så ofte i revalidering, som ledige i dagpengesystemet. Ligeledes viser Bach (1998), at blandt langtidsledige kontanthjælps- og dagpengemodtagere deltager 14 pct. af kontanthjælpsmodtagerne mod kun 1 pct. af dagpengemodtagerne i revalidering.

Forklaringen på denne forskel skal sandsynligvis findes i flere forhold. For det første skal ledige, der er registreret i AF, stå til rådighed, og burde derfor ikke have behov for revalidering. Det er derfor sandsynligt, at kontanthjælpsmodtagere oftere befinder sig i målgruppen for revalidering end dagpengemodtagere.

Svage ledige, ledige med problemer ud over ledighed og unge, der aldrig har fået en uddannelse, er blandt målgrupperne for revalidering. Diverse undersøgelser viser, at kontanthjælpsmodtagere oftere befinder sig i disse målgrupper end dagpengemodtagere. I Bach (1998) konkluderes det, at 66 pct. af de langtidsledige kontanthjælpsmodtagere har problemer ud over ledighed mod kun 31 pct. af dagpengemodtagerne.

Hvad angår uddannelse finder Bach ligeledes, at der er en stor

forskel på kontanthjælpsmodtageres og dagpengemodtageres uddannelsesniveau. Således har hver tredje dagpengemodtager, mod to tredjedele af kontanthjælpsmodtagerne, ingen erhvervsuddannelse. Ligeledes konkluderes det i DA's Arbejdsmarkedsrapport (2000), at ledige kontanthjælpsmodtagere er lavere uddannede end ledige dagpengemodtagere. Dette gælder specielt de unge, hvor 95 pct. af kontanthjælpsmodtagerne mod 48 pct. af dagpengemodtagerne ikke har nogen erhvervsmæssig uddannelse.

Hvad angår tilknytningen til arbejdsmarkedet peger såvel Bach (1998) som DA's Arbejdsmarkedsrapport på, at kontanthjælpsmodtagerne har en løsere tilknytning til arbejdsmarkedet end dagpengemodtagerne.

En yderligere type forklaring kan være de administrative systemers forskellige brug af revalideringsredskabet og de lediges egne incitamenter. AF-systemet, som varetager indsatsen for de forsikrede ledige, er formentlig mindre gearret til at varetage problemer ud over ledighed end kommunernes socialforvaltninger. Endvidere er det økonomiske incitament til revalidering størst hos kontanthjælpsmodtagere, idet disse vil opleve en økonomisk gevinst ved revalidering frem for modtagelse af kontanthjælp.

2.6. Overførselsgrad inden revalidering

I *registerundersøgelsen* opererer man med begrebet overførselsgrad. Ved overførselsgrad forstår man den andel af en given periode, hvor personen er uden for beskæftigelse eller ordinær uddannelse. Talmæssigt opererer man med en skala fra 0 til 1000, hvor 0 betyder, at man slet ikke har været uden for beskæftigelse/uddannelse, mens 1000 betyder at man i hele perioden har været uden for beskæftigelse/uddannelse.

I tabel 2.10 har man opgjort revalidendernes overførselsgrad inden revalideringsforløbet. Målgruppen for revalidering er dels personer, der efter sygdom o.l. har behov for omskoling, og dels personer, der af forskellige årsager ikke har fået en uddannelse eller aldrig er kommet ind på arbejdsmarkedet. Førstnævnte gruppe har sandsynligvis for en stor dels vedkommende kun været afhængig af offentlig for-

Tabel 2.10.

**Gennemsnitlig overførselsgrad i perioden før revalidering. Procent.
Registerundersøgelsen (afrundede tal).**

Gennemsnitlig overførselsgrad	Alle	Danskere	Indvandrere
0-300	25	26	20
300-700	32	33	30
700-1.000	42	41	50
I alt	100	100	100

sørgelse i kort tid, og vil derfor have en lav overførselsgrad inden revalideringen.

Sidstnævnte gruppe har derimod ofte været afhængig af offentlig forsørgelse længe, og vil derfor ofte have en stor overførselsgrad inden revalidering. Tabel 2.10 viser da også, at revalidenderne er en meget sammensat gruppe. Omkring 40 pct. har i høj grad været afhængige af offentlige ydelser, mens 25 pct. kun har en lav overførselsgrad inden revalidering.

2.7. Revalidendernes brug af sundhedsydelser inden revalideringen

Alene i *registerundersøgelsen* er brugen af sundhedsydelser, inden revalidering iværksættes, undersøgt.

Bistandslovens definition af en potentiel revalidend er en person, hvis erhvervsevne er nedsat af fysiske, psykiske eller sociale årsager. Derfor må det forventes, at revalidendernes helbredssituation er dårligere end befolkningens.

Tabel 2.11 og 2.12 viser da også klart, at *danske* revalidender går betydeligt hyppigere til alment praktiserende læge end den tilsvarende gruppe i befolkningen, mens brugen af almen praksis blandt *indvandrere-revalidender* svarer nøje til brugen blandt indvandrere i befolkningen.

Tabel 2.11.

Revalidender fordelt efter besøg hos almindelig læge, 1994-97. Registerundersøgelse. Procent. (Afrundede tal).

Antal besøg	Dansker	Indvandrere	Alle
0 besøg	4	17	7
1-5 besøg	28	41	31
6-10 besøg	26	24	26
11-15 besøg	17	9	15
16-20 besøg	10	4	9
21-25 besøg	5	2	4
26-30 besøg	4	1	3
Mere end 30 besøg	7	1	6
I alt	100	100	100

Tabel 2.12.

Befolkningens antal besøg hos almindelig læge, 1998. Registerundersøgelsen. Procent. (Afrundede tal).

Antal besøg	Dansker	Indvandrere	Alle
0 besøg	18	19	18
1-5 besøg	48	46	47
6-10 besøg	19	20	19
11-15 besøg	8	8	8
16-20 besøg	3	4	3
21-25 besøg	2	2	2
26-30 besøg	1	1	1
Mere end 30 besøg	2	2	2
I alt	100	100	100

Tabel 2.13.

Revalidender fordelt efter besøg hos speciallæge, 1994-97. Registerundersøgelsen. Procent. (Afrundede tal).

Antal besøg	Dansker	Indvandrere	Alle
0 besøg	60	73	64
1-5 besøg	30	23	28
6-10 besøg	6	2	5
11-15 besøg	2	1	2
16-20 besøg	1	1	1
I alt	100	100	100

Tabel 2.14.
Befolkningen fordelt efter besøg hos speciallæge, 1998. Registerundersøgelsen. Procent. (Afrundede tal).

Antal besøg	Dansker	Indvandrere	Alle
0 besøg	83	79	83
1-5 besøg	14	18	15
6-10 besøg	2	2	2
11-15 besøg	0	1	0
I alt	100	100	100

Tabel 2.13 og 2.14 viser igen, at danske revalidender bruger praktiserende speciallæge i betydeligt større omfang end den almindelige danske befolkning, mens forskellene er mindre markante, når man ser på indvandrere.

Tabel 2.15 og 2.16 viser, vedrørende brug af hospital, nogenlunde de samme forskelle, som vedrørende brug af speciallæge. Alt i alt kan man altså konstatere et større forbrug af sundhedsvæsenstjenester blandt revalidender, end i den almindelige befolkning, specielt hvad angår danske revalidender. Formentlig er dette også

Tabel 2.15.
Revalidender fordelt efter dage indlagt på hospital, 1994-97. Registerundersøgelsen. Procent. (Afrundede tal).

Antal dage	Dansker	Indvandrere	Alle
0 dage	74	87	77
1-5 dage	16	9	14
6-10 dage	4	2	4
11-15 dage	1	1	1
16-20 dage	1	0	1
21-25 dage	1	0	1
26-30 dage	1	0	0
Mere end 30 dage	2	0	1
I alt	100	100	100

Tabel 2.16.**Befolkningen fordelt efter dage indlagt på hospital, 1998. Registerundersøgelsen. Procent. (Afrundede tal).**

Antal dage	Dansker	Indvandrere	Alle
0 dage	92	92	92
1-5 dage	5	6	5
6-10 dage	1	1	1
11-15 dage	1	0	0
16-20 dage	0	0	0
21-25 dage	0	0	0
26-30 dage	0	0	0
Mere end 30 dage	0	1	0
I alt	100	100	100

udtryk for forskelle i sygelighed, hvilket er i god overensstemmelse med afgrænsningen af potentielle revalidender.

2.8. Årsag til revalidering

I kommuneundersøgelsen og i interviewundersøgelsen har man materiale om årsagen til iværksættelse af revalidering. Resultaterne fra de to undersøgelser behandles først hver for sig og sammenfattes derefter.

2.8.1. Resultater fra kommuneundersøgelsen

Tabel 2.17 viser, hvad der efter kommunernes opfattelse er den væsentligste årsag til, at arbejdsevnen er nedsat blandt personer, der starter på et revalideringsforløb.

Tabel 2.17 viser desuden, at kommunerne vurderer, at nedslidning forårsaget af tidligere beskæftigelse (26 pct.) eller fysiske handicap (23 pct.) er de væsentligste årsager til begrænsning af arbejdsevnen i et sådant omfang, at revalidering er kommet på tale. Hvis man antager, at nedslidningen først og fremmest er et fysisk fænomen, er det således godt 50 pct. af revalideringssagerne, der starter på grundlag af et fysisk problem. Det er især de små og mellemstore kommuner, der vurderer de fysiske problemer som hyppigt forekommende (ca.

Tabel 2.17.

De væsentligste årsager til at kommunerne igangsætter revalideringsforløb, fordelt på kommunestørrelse.¹⁾ Vægtede gennemsnit.²⁾ Kommuneundersøgelsen. Procent. (Afrundede tal).

Årsager	Kommuner	Små	Mellemstore	Store	Alle	Store, eksklusive de 3 største ³⁾
Fysiske handicap		30	29	20	23	28
Psykiske handicap		12	13	11	12	15
Nedslidning af tidligere beskæftigelse		31	31	24	26	24
Misbrugsproblemer		5	5	7	7	8
Belastende sociale forhold		13	14	10	11	14
Kombination af faktorer, hvor ingen af de ovenfor nævnte har været den væsentligste		8	7	24	19	9
Andet		1	2	3	2	2
I alt		100	101	99	100	100
Procentgrundlag		97	73	37	207	34

- 1) Små kommuner er kommuner med færre end 10.000 indbyggere; mellemstore kommuner har mellem 10.000 og 25.000 indbyggere, og store kommuner har over 25.000 indbyggere. Der er taget udgangspunkt i kommunernes indbyggertal per 1. januar 2000.
- 2) Kommunerne er her vægtet med antal revalidender. Svar fra kommuner med mange revalidender vægtes således højere end svar fra kommuner med få revalidender.
- 3) Alle kommuner, der har besvaret dette punkt på spørgeskemaet ekskl. de 3 kommuner, som har det største indbyggertal.

60 pct.), mens de store kommuner kun betragter fysiske problemer som væsentligste årsag i 44 pct. af tilfældene. Psykisk årsag er væsentligste faktor i omkring 12 pct., socialt belastende forhold i omkring 11 pct. af revalideringssagerne og misbrugsproblemer i omkring 7 pct. af sagerne. Vurderingen er for disse årsagers vedkommende ikke væsentlig forskellig i forskellige kommunestørrelser.

I hele 19 pct. af sagerne er der ingen enkelt af de ovennævnte faktorer, der har været den væsentligste. Det må antages, at der i mange af disse 19 pct. af sagerne er tale om ganske komplicerede forhold hos revalidenden, som måske kan være med til at komplicere revalideringen. Det bemærkes, at de multifaktorielle årsager forekommer i omkring tre gange så stor andel af sagerne i de store kommuner som i de små og mellemstore kommuner. Dette er måske ikke så overraskende, da det er en almindelig antagelse, at personer med multifaktorielle problemer har en tendens til at

vandre mod de større byer. Det skal tilføjes, at yderligere analyser viser, at de multifaktorielle problemstillinger først og fremmest forekommer i landets tre største kommuner.

2.8.2. Resultater fra interviewundersøgelsen

I tabel 2.18 har man opgjort revaliderernes vurdering af, hvilke problemer, der var årsag til deres revalidering.

Revalidenderne angiver hyppigst, som det fremgår af tabel 2.18, fysiske årsager som grundlag for revalidering, idet i alt 72 pct. nævner dette. I alt 34 pct. nævner psykiske årsager, 31 pct. nedslidning og 35 pct. sociale problemer som årsag. Derefter er der et langt spring til misbrug, som nævnes af i alt 6 pct.

Det fremgår af de ovenfor nævnte tal, at i hvert fald en del af revalidenderne har nævnt flere faktorer som værende af betydning for deres revalideringsbehov. Man har derfor undersøgt sammenhængene mellem de forskellige mulige årsager. Resultaterne af denne analyse er vist i tabel 2.19.

En positiv koefficient i tabel 2.19 viser, at der er en sammenhæng således, at hvis man nævner den ene årsag, så vil man også i et omfang, der er større, end hvad der skyldes tilfældigheder, være tilbøjelig til at nævne den anden årsag. Omvendt viser en negativ koefficient, at hvis man nævner én årsag, så vil man i mindre omfang, end hvad der skyldes tilfældigheder, være tilbøjelig til at nævne den anden.

Tabel 2.18.

Revaliderernes egen vurdering af i hvilket omfang forskellige forhold førte til, at de havde behov for revalidering. Interviewundersøgelsen. Procent.

Grad \ Problemer	Fysiske	Psykiske	Nedslidning	Misbrug	Sociale	Andet
I høj grad	59	15	17	2	22	9
I nogen grad	8	9	9	2	10	2
I mindre grad	5	10	5	2	3	0
Summeret	72	34	31	6	35	11
Antal	1.305	1.305	1.305	1.305	1.305	1.305

Tabel 2.19.

Angivelser af, om forskellige internt uafhængige forhold førte til, at revaliderende havde behov for revalidering. Interviewundersøgelse. (Kendalls Tau-b).

Årsager	Årsager	Fysiske	Psykiske	Nedslidning	Misbrug	Sociale problemer	Andre
Fysiske		1,00	-0,23***	0,34***	-0,08*	-0,54***	-0,24***
Psykiske		-0,23***	1,00		0,26***	0,21***	
Nedslidning		0,34***		1,00		-0,22***	-0,13***
Misbrug		-0,08*	0,26***		1,00	0,16***	
Sociale problemer		-0,54***	0,21***	-0,22***	0,16***	1,00	
Andre årsager		-0,24***		-0,13***			1,00

Kilde: Spørgeskema udsendt til en stikprøve af dem, der har afsluttet revalidering i 1998.

Anm.: Sammenhængsmål: Kendalls Tau-b for de anførte koefficienter gælder: *** p0,01.

Det fremgår af tabel 2.19, at årsangsangivelserne ikke er uafhængige. De fleste angiver flere årsager til behovet for revalidering, og disse årsager hænger sammen.

Hvis man angiver fysiske problemer, er der større sandsynlighed for, at man også angiver nedslidning som årsag, hvorimod der er mindre sandsynlighed for, at man angiver psykiske årsager, misbrugs- og sociale problemer. Hvis man angiver psykiske årsager som baggrund for revalidering, er det mindre sandsynligt, at man angiver fysiske årsager, men mere sandsynligt, at man angiver misbrugs- og sociale årsager.

Hvis man angiver nedslidning som årsag til revalidering, er det mindre sandsynligt, at man også angiver psykiske eller andre årsager, men mere sandsynligt, at man også angiver fysiske årsager.

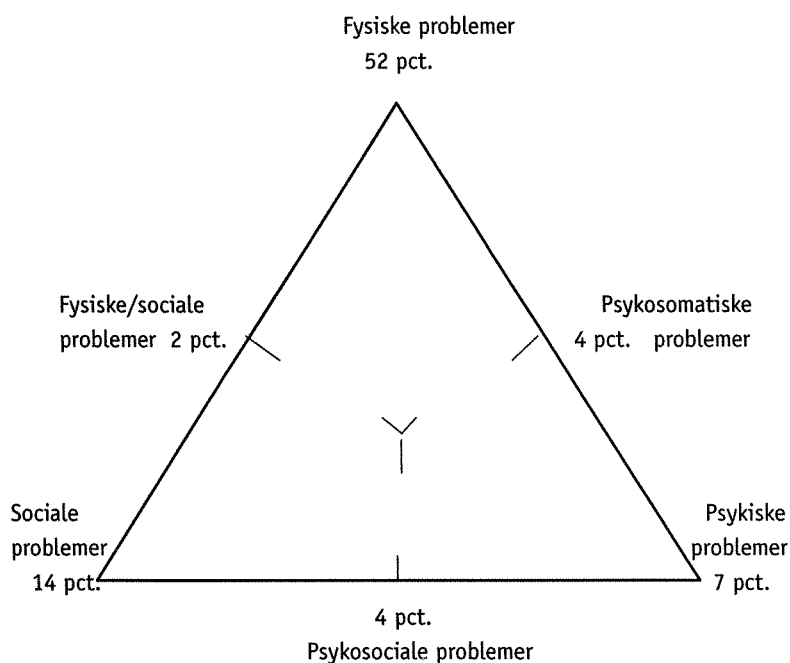
Hvis man angiver misbrug som årsag, er det mindre sandsynligt, at man også angiver fysiske årsager, men mere sandsynligt, at man også angiver psykiske og sociale årsager.

Hvis man endelig angiver sociale årsager til revalidering, er det mindre sandsynligt, at man også angiver fysiske årsager eller nedslidning, mens det er mere sandsynligt, at man også angiver psykiske årsager eller misbrug.

For at undersøge, om det er muligt at operere med et lavere antal årsagstyper end ovenfor, har man lavet en faktoranalyse på de seks årsagsvariable, der fremgår af figur 2.1. Faktoranalysen viser, at man kan tale om tre årsagsgrupper. For det første er der en gruppe revaliderende, der har brug for revalidering på grund af fysiske problemer eller nedslidning. For det andet er der en gruppe revaliderende, der har behov på grund af psykiske problemer eller misbrug, og endelig er der en gruppe revaliderende, der angiver sociale eller andre årsager til revalidering. I figur 2.1 er revaliderende fordelt på de tre årsagsgrupper og de blandingsformer, der naturligt kan dannes.

Figur 2.1.

Revaliderende fordelt efter egen angivelse af årsagen til behovet for revalidering

Anm.: Alle tre årsager = 1 pct. Ingen af de tre årsager angives som »i høj grad« førende til behovet for revalidering = 16 pct.

Som det fremgår, angiver over halvdelen (52 pct.), at fysiske problemer inkl. nedslidning i høj grad er årsagen til behovet. Derefter følger sociale problemer, der angives af 14 pct. og psykiske problemer

(7 pct.). Det er 10 pct., der angiver, at to årsager i høj grad er skyld i problemet, mens 1 pct. angiver, at alle tre årsager i høj grad er medvirkende til behovet. Det er 16 pct., der ikke finder, at nogen af de tre hovedårsager i høj grad er medvirkende til deres behov for revalidering.

Man har i samme analyse undersøgt, hvad der karakteriserer dem, der i særlig høj grad eller særlig lille grad revalideres på grund af de tre hovedproblemer, nemlig fysiske, psykiske og sociale problemer. Resultaterne er anført i tabel 2.20.

Afrapporteringen i tabel 2.20 sker via de enkelte variables odds-ratio og p-værdier på disse odds-ratioer. Odds-ratioer og deres fortolkning kan forklares på følgende måde:

Odds-ratioer siger noget om forholdet mellem sandsynligheder. Når odds-ratioen for mænd er 1,7 betyder det, at det er relativt mere sandsynligt for mandlige revalidender at befinde sig i gruppen med fysiske problemer. Havde odds-ratioen været 1 havde sandsynligheden været lige stor for mænd og kvinder. Havde odds-ratioen for mænd været mindre end 1, ville det betyde, at det var relativt mere sandsynligt for kvinder, at befinde sig i denne gruppe.

Vender man derefter tilbage til indholdet i tabel 2.20, fremgår det, at sandsynligheden for, at det revalideringsbetingende problem skyldes fysiske årsager, herunder nedslidning, er størst for mænds vedkommende. Ser man på perioden før revalidering på grund af et fysisk problem, vurderer relativt flere, at de har dårligt helbred, og flere har modtaget arbejdsløshedsdagpenge, sygedagpenge eller løn fra en arbejdsgiver.

Omvendt gælder, at sandsynligheden for at søge revalidering på grund af et fysisk problem er lavere, hvis revalidenden har problemer ud over arbejdsløshed, har været i behandling for en psykisk lidelse eller ikke har været på arbejdsmarkedet i perioden mellem skolens afslutning og påbegyndelsen af revalideringen. Forklaringen

Tabel 2.20.

Sandsynligheden for at angive forskellige årsager til at søge revalidering. Interviewundersøgelsen.

Variable	Fysiske problemer inkl. nedslidning		Psykiske problemer samt misbrug		Sociale problemer	
	Odds	P-værdi	Odds	P-værdi	Odds	P-værdi
<i>Køn:</i>						
Mand	1,7	0,0136			0,30	<0,0001
Kvinde*						
<i>Alder:</i>						
20-29 år*						
30-39 år						
40-49 år					0,45	0,0078
50-59 år						
<i>Herkomst:</i>						
Dansk*						
Ikke dansk	0,4	0,0076			2,30	0,0201
<i>Stilling i perioden før revalidering:</i>						
<i>Ufaglært*</i>						
Faglært	2,7	0,0017			0,31	0,0080
Funktionær/tjenestemand					0,49	0,0179
Selvstændig						
Under erhvervsuddannelse			3,7	0,0244		
Andet					2,10	0,0486
<i>Forsørgelse i perioden før revalidering:</i>						
Kontanthjælp*	6,8	<0,0001			0,05	<0,0001
Sygedagpenge	3,2	0,0021				
Dagpenge	3,0	0,0001			0,37	0,0001
Løn fra arbejdsgiver					1,90	0,0427
SU						
Andet						
Har problemer ud over ledighed? (Misbrug e.l.):						
Nej*	0,3	0,0002				
Ja						
Har et stofmisbrug?						
Nej*					3,40	0,0258
Ja						
Har været i behandling for psykisk lidelse eller et personligt problem?						
Nej*	0,2	<0,0001				
Ja			13,6	<0,0001		

(fortsættes)

Tabel 2.20.

Fortsat.

Variable	Fysiske problemer		Psykiske problemer samt misbrug		Sociale problemer	
	inkl. nedslidning					
	Odds	P-værdi	Odds	P-værdi	Odds	P-værdi
<i>Været på arbejdsmarkedet mellem afslutning af skolegang og påbegyndelse af revalidering?</i>						
Ja*						
Nej	0,5	0,0232				
<i>Tidsperiode mellem afslutning af skoleuddannelse og påbegyndelse af revalideringen:</i>						
0,75 mdr.*					1,7	0,0288
76-291 mdr.						
Mere end 292 mdr.						
<i>Revalidendens helbredstilstand:</i>						
God*						
Dårlig	2,0	0,0329			0,2	0,0027
<i>Antal års uddannelse mellem afsluttet skoleuddannelse og påbegyndt revalidering</i>						
	1,1	0,0377				
McFaddens R ²	0,29		0,20		0,27	
P for Hosmer-Lemeshow test	0,65		0,30		0,23	
Antal	754		962		961	

Anm.: * er referencekategorien.

Analysen er gennemført som trinvis baglæns regression. Et signifikansniveau > 0,05 pct. Har ført til udelukkelse fra modellen.

er formodentlig, at sandsynligheden for overhovedet at få et fysisk problem eller blive nedslidt hænger sammen med ens arbejdsmarkedstilknytning, og at arbejdsmarkedstilknytningen er ringere for de revalidender, der har problemer ud over ledighed eller har været i behandling for psykisk lidelse.

Revalidendens stilling i perioden før revalidering har også en effekt. Når man sammenligner med de revalidender, der var ikke faglærte arbejdere, har de revalidender, der var lærlinge, efg-elever eller havde anden erhvervsuddannelse en markant større sandsynlighed for at få tilkendt revalidering pga. psykiske problemer eller misbrug.

Sandsynligheden for at søge revalidering på grund af et socialt problem er markant lavere for mandlige revalidender. Forklaringen er formentlig det ret store antal enlige mødre, der revalideres med begrundelse i sociale vanskeligheder.

De 40–49-årige revalidender har en klart lavere sandsynlighed for at få revalidering på grundlag af sociale problemer. Desuden har personer med ikke dansk herkomst en forhøjet sandsynlighed for at blive revalideret på grund af sociale problemer.

Revalidendens stilling i perioden før revalidering spiller også en rolle her. Faglærte arbejdere og funktionærer/tjenestemænd har en ringere sandsynlighed for at blive revalideret på grund af sociale problemer, mens sandsynligheden herfor er forhøjet for personer med »andre« stillinger.

I gruppen, der revalideres af sociale årsager, er der færre, der har forsørget sig med sygedagpenge eller løn, men flere, der har været forsørget på SU. Desuden er der relativt færre i gruppen med dårlig helbredstilstand, men relativt flere med misbrugsproblemer. Endelig finder man i denne gruppe af revalidender relativt færre, der har afsluttet skoleuddannelsen i den nærmeste fortid.

2.8.3. Sammenligning mellem kommune- og interviewundersøgelserne

Sammenligning kan kun gøres for så vidt angår de væsentligste årsager til revalidering.

I kommuneundersøgelsen vurderede kommunerne under ét, at 49 pct. af revalideringerne kom i stand på grund af fysisk handicap eller nedslidning som væsentligste årsag. Næsten den samme andel (52 pct.) angives i interviewundersøgelsen at have fysiske problemer (inkl. nedslidning) i høj grad.

For psykiske problemer, herunder misbrug, var de tilsvarende andele i kommuneundersøgelsen 19 pct. og i interviewundersøgelsen 7 pct. Det kan næppe undre, at tallet i interviewundersøgelsen ligger lavere end i kommuneundersøgelsen, al den stund at psykiske pro-

blemer, herunder misbrugsproblemer, stadig er omgærdet med en vis tavshed.

For belastende sociale forhold var tallet i kommuneundersøgelsen 11 pct. og det samme var stort set tilfældet i interviewundersøgelsen (14 pct.).

Endelig var der i kommuneundersøgelsen 21 pct. og i interviewundersøgelsen 27 pct. af revalideringssagerne, hvor blandede eller andre problemstillinger var væsentligste årsag til revalidering. Der er således ingen voldsomme eller uforklarlige divergenser mellem de oplysninger, man får i de to undersøgelser.

2.9. Sammenfatning

Denne undersøgelse er ikke konklusiv vedrørende revalidendernes fordeling på køn. Derimod er der ingen tvivl om, at der er overvægt af revalidender i alderen op til omkring 40 år, når man sammenligner med befolkningens aldersfordeling. Det synes ligeledes klart, at der er overvægt af revalidender blandt personer med fremmed herkomst.

Ser man på revalidendernes højeste kompetencegivende uddannelse, er denne klart lavere end befolkningens under ét. Forskellen er særlig markant, når man tænker på, at revalidenderne er yngre end befolkningen som gennemsnit, og dermed »burde« have en højere uddannelse.

En relativt stor gruppe revalidender, omkring 20–25 pct., har været selvforsørgende indtil revalidering iværksattes. De, der har været under offentlig forsørgelse i en kortere eller længere periode, har først og fremmest været på sygedagpenge og kontanthjælp.

Fysiske problemer er klart den væsentligste årsag til, at personer kommer i revalidering, men i betydeligt omfang er der tale om et samspil mellem flere typer af problemer. Som forventeligt bruger revalidenderne sundhedsvæsenstjenester i klart større omfang end befolkningen som gennemsnit.

Karakteristika ved revalideringsforløbene

3.1. Indledning

Mens kapitel 2 behandlede, hvilke karakteristika man finder ved de personer, der kommer ind i et revalideringsforløb, beskæftiger dette kapitel sig med, hvad man ved om selve forløbet af revalideringen. Den viden, man har på dette område, stammer fra kommuneundersøgelsen og interviewundersøgelsen, mens emnet stort set ikke er berørt i registerundersøgelsen.

Kapitel 4 vil derefter samle resultaterne om, hvad der kommer ud af revalideringen, først og fremmest i relation til revalidendernes situation i forhold til arbejdsmarkedet og forsørgelsen.

3.2. Visitation til revalidering

I tabel 3.1 har man fra kommuneundersøgelsen opgjort, hvorledes visitationen til revalidering finder sted.

Tabel 3.1 viser, at kommunerne under ét vurderer, at 68 pct. af revalideringssagerne kommer i stand efter kommunens visitation, 11 pct. på borgernes eget initiativ, 9 pct. på initiativ fra fagforeninger eller a-kasser og ligeledes 9 pct. på initiativ fra offentlige eller private virksomheder. Især det sidste tal kan virke overraskende lille, al den stund at nedslidning på tidligere arbejde er en relativt hyppigt forekommende begrundelse for, at revalidering er nødvendigt.

I interviewundersøgelsen stillede man revalidenderne et nogenlunde tilsvarende spørgsmål om deres opfattelse af visiteringen til revalidering. Ifølge tabel 3.2 mener revalidenderne, at de selv tog initiativet til revalidering i 40 pct. af tilfældene, at det var kommunens initiativ i 35 pct. af tilfældene, og at en eller flere af revalidendernes læger havde taget initiativet i 16 pct. af tilfældene.

Tabel 3.1.

Kommunernes vurdering af, hvilke visitationstyper der leder til revalidering, fordelt på kommune størrelse.¹⁾ Vægtede gennemsnit.²⁾ Kommuneundersøgelsen. Procent.

Visitationstyper	Kommuner	Små	Mellemstore	Store	Alle	Store ekskl. de 3 største ³⁾
Selvvisitering		13	14	10	11	10
Visitering via private arbejdspladser		4	4	4	4	6
Visitering via offentlige arbejdspladser		4	4	5	5	6
Visitering via fagforening eller a-kasse		10	9	8	9	9
Kommunal visitering		67	65	70	68	68
Andet		2	5	2	3	1
I alt		100	101	99	100	100
Procentgrundlag		85	64	33	182	30

- 1) Små kommuner er kommuner med færre end 10.000 indbyggere; mellemstore kommuner har mellem 10.000 og 25.000 indbyggere, og store kommuner har over 25.000 indbyggere. Der er taget udgangspunkt i kommunernes indbyggertal per 1. januar 2000.
- 2) Kommunerne er her vægtet med antal revalidender. Svar fra kommuner med mange revalidender vægtes således højere end svar fra kommuner med få revalidender.
- 3) Kommuner med mere end 25.000 indbyggere, der har besvaret dette punkt på spørgeskemaet ekskl. de 3 kommuner, som har det største indbyggertal.

Tabel 3.2.

Fordelingen af hvem der tog initiativ til at igangsætte revalideringen. Interviewundersøgelsen. Procent.

Kommunen	35
Tidligere arbejdsplads	1
Fagforening eller a-kasse	2
Tog selv initiativet	40
Deres egen læge eller andre læger/specialister	16
Familie eller bekendte	3
Interesseorganisation	1
Andre	3
Ved ikke	0
I alt	101
Antal	1.298

Der er således betydelige forskelle mellem opfattelserne i kommunerne og blandt revalidenderne selv. Én mulig forklaring er, at

det vel ligger i sagens natur, at de mulige aktører vil fremhæve deres eget initiativ. En anden, at man i interviewundersøgelsen spørger dem, der har gennemført en revalidering, hvilket måske også er dem, der selv har vist det største initiativ.

I kommuneundersøgelsen har man yderligere spurgt, i hvor høj grad forskellige aktører har indflydelse på, at en given person kommer ind i et revalideringsforløb. Her nævnes, at kommunen ved sin sagsbehandler i 84 pct. af tilfældene har høj grad af indflydelse, men også at borgeren i 64 pct. af tilfældene og borgerens læge i 26 pct. af tilfældene har høj grad af indflydelse. Reelt kunne det således se ud til, at der er betydelig enighed mellem kommune og revalidender om, at begge parter har høj grad af indflydelse på, at der startes et revalideringsforløb. Uanset hvem der har taget initiativet til revalidering, er revalidenderne positivt indstillet over for denne aktivitet, ifølge interviewundersøgelsen. Her svarede 84 pct. af revalidenderne, at de faktisk selv ønskede revalidering, mens 16 pct. svarede, at de ønskede de ikke. For de revalidender, der ikke selv ønskede revalidering, er årsagerne opgjort i tabel 3.3.

Tabel 3.3.
Hvorfor ønsker revalidenderne ikke revalidering? Interviewundersøgelsen.
Procent.

Begrundelse for ikke at ønske revalidering	
Vidste ikke, hvad det indebar/kendte ikke til muligheden	8
Modløs/tror ikke, at det vil nytte	4
Mener ikke, at kunne gennemføre pga. fysiske eller uddannelsesmæssige svagheder	5
Tvinges af kommunen	3
Mener ikke at "passe ind" i systemet	12
Føler, at det er stigmatiserende	7
Foretrækker almindeligt arbejde/tidligere arbejde	18
Foretrækker at klare sig selv/tjene egne penge	14
Vil hellere pensioneres - fortsætte på kontanthjælp	6
Andre grunde	12
Angiver ingen grund	10
I alt	99
Antal	130

Tabel 3.3 viser, at der er angivet mange grunde til ikke at ønske revalidering. De hyppigst forekommende er, at man ønskede at have et almindeligt arbejde – eventuelt det tidligere – og tjene sine egne penge eller, at man ikke vidste, hvad revalidering er og eventuelt mente, at man ikke “passer ind” her.

I kommuneundersøgelsen har man spurgt, hvilke overvejelser, der var de vigtigste for, om man visiterer til en revalidering. Svarene fremgår af tabel 3.4.

Tabel 3.4.

Kommunerne fordelt efter i hvor høj grad forskellige overvejelser er afgørende for, at der visiteres til revalidering. Vægtede tal. Kommuneundersøgelsen. Procent.

	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	I alt	Procentgrundlag
Om borgeren vurderes at have de fornødne ressourcer til at gennemføre et revalideringsforløb	78	20	1	0	99	231
Om borgeren vurderes at ville kunne bestride den jobfunktion, som revalideringen sigter mod	86	13	1	0	100	230
Om arbejdsmarkedet vurderes at byde på job, der matcher de kvalifikationer, som vedkommende vil få gennem den revalideringsindsats, vedkommende ønsker	26	54	20	0	100	231
Om kommunen har de fornødne faglige og økonomiske ressourcer til at kunne iværksætte en relevant revaliderings-indsats	7	12	34	47	100	231
Andet	28	20	23	30	101	40

Det fremgår her tydeligt, at det afgørende er, om borgeren formodes at have ressourcer til at gennemføre et revalideringsforløb og derefter formodes at kunne bestride den jobfunktion, som revalideringen

sigter imod. Også her understreges således borgeren selv som en afgørende faktor for, om man iværksætter revalidering.

3.3. Forrevalidering

Forud for en egentlig revalidering med en erhvervsplan kan der iværksættes et eller eventuelt flere forrevalideringsforløb. Meningen hermed er blandt andet at afklare, om der kan revalideres, og hvilke mål, der skal revalideres imod.

I interviewundersøgelsen finder man, at 35 pct. af revalidenderne har været igennem en eller eventuelt flere forrevalideringsforløb. I tabel 3.5 har man opgjort, hvilke elementer, forrevalideringen har indeholdt.

Tabel 3.5.
Indholdet af forrevalidering. Interviewundersøgelse. Procent.

Praktik	14,0
Arbejdsprøvning (REVA)	19,7
Arbejdsprøvning på almindelig arbejdsplads	20,3
Kommunalt tilrettelagt erhvervsintroducerende kurser	8,4
Daghøjskole, højskole, produktionsskole mv.	15,6
VUC	17,9
AMU	7,3
F0, F0F, A0F eller andre oplysningsforbundskurser	3,8
Andre	14,7
I alt ¹⁾	121,7
<hr/>	
Antal	442

1) "I alt"-tallet er større end 100, da forrevalidering sagtens kan bestå af mere end én aktivitet.

Det fremgår af tabel 3.5, at en eller anden form for praktisk og/eller arbejdsprøvning "fylder" meget i forrevalideringen, men at en betydelig andel også har været på forskellige uddannelsesforløb, særligt på VUC.

Af tabel 3.6 fremgår, at en række forhold har nogenlunde lige stor betydning i forrevalideringen, nemlig formål, der skal afklare, på hvilket grundlag en egentlig revalidering kan finde sted, hvor revali-

Tabel 3.6.

Kommunerne fordelt efter hvor stor en andel af sagerne vedrørende forrevalidering der opfylder forskellige formål. Kommuneundersøgelsen. Procent.

Andel	At afklare/foretage kvalifikationer	Almene	Uddannelses-egnethed	Erhvervs-ønsker	Arbejdsprøvning	Op-kvalificering	Andet
0-20 pct. af sagerne		18	16	21	11	31	73
21-40 pct. af sagerne		30	35	30	24	20	9
41-60 pct. af sagerne		20	22	23	33	26	7
61-80 pct. af sagerne		18	16	18	25	12	4
81-100 pct. af sagerne		14	12	9	7	10	7
I alt		100	101	101	100	99	100
Gennemsnit ¹⁾		46	45	43	49	40	22
Vægtet gennemsnit ²⁾		46	44	47	49	32	47
Procentgrundlag		227	227	227	224	220	45

1) Gennemsnittet er beregnet ud fra hver kategoris midtpunkt, dvs. 10 pct., 30 pct. osv.

2) Kommunerne er her vægtet med antal revalidender. Svar fra kommuner med mange revalidender vægtes således højere end svar fra kommuner med få revalidender.

Tabel 3.7.

Forrevalideringens varighed, fordelt på kommunistørrelse.¹⁾ Vægtede gennemsnit.²⁾ Kommuneundersøgelsen. Procent.

Varighed	Kommuner	Små	Mellemstore	Store	Alle	Store ekskl. de 3 største ³⁾
1-3 måneder		25	22	24	24	24
4-6 måneder		29	33	26	28	30
7-12 måneder		29	31	26	27	29
13-24 måneder		12	10	20	18	12
Længere end 25 måneder		4	5	3	4	5
I alt		99	101	99	101	100
Gennemsnit i måneder ⁴⁾		8	8	9	9	8
Procentgrundlag		100	75	40	215	212

1) Små kommuner er kommuner med færre end 10.000 indbyggere; mellemstore kommuner har mellem 10.000 og 25.000 indbyggere, og store kommuner har over 25.000 indbyggere. Der er taget udgangspunkt i kommunernes indbyggertal per 1. januar 2000.

2) Kommunerne er her vægtet med antal revalidender. Svar fra kommuner med mange revalidender vægtes således højere end svar fra kommuner med få revalidender.

3) Alle kommuner, der har besvaret dette punkt på spørgeskemaet ekskl. de 3 største kommuner, målt i indbyggertal.

4) Gennemsnittet er beregnet ud fra hver kategoris midtpunkt, dvs. 2 måneder, 5 måneder osv. For kategorien "Længere end 25 måneder" er varigheden sat til 25 måneder.

deringen skal føre hen og eventuelt at opkvalificere den potentielle revalidend, inden en egentlig revalidering finder sted. I kommune-

undersøgelsen spurgte man om forrevalideringens længde. Tabel 3.7 viser, at forrevalideringsforløbene har meget forskellig længde, idet knap en fjerdedel er kortvarige mellem en og tre måneder, 22 pct. er på over ét år, mens resten ligger derimellem. Den gennemsnitlige varighed er ni måneder, og der er ingen store variationer mellem kommunestørrelser.

3.4. Revalidering med erhvervsplan

I interviewundersøgelsen spurgte man revalidenderne, hvilke elementer, deres erhvervsplan bestod af. Resultatet fremgår af tabellen 3.8. herunder.

Tabel 3.8.
Indholdet af erhvervsplanen. Interviewundersøgelsen. Procent.

Arbejdsprøvning hos offentlig arbejdsgiver	10,0
Arbejdsprøvning hos privat arbejdsgiver	5,8
Optræning/omskoling hos offentlig arbejdsgiver	3,3
Optræning/omskoling hos privat arbejdsgiver	1,5
Revalideringsinstitution	4,2
Daghøjskole	4,6
Højskole	2,9
Produktionsskole	1,4
VUC	14,8
AMU	3,1
FO, FOF, AOF eller andre oplysningsforbundskurser	1,8
Specialarbejderuddannelse mv., under 1 år	1,6
Hg eller basisår i efg-uddannelsen	10,0
Fuldført lærlinge- eller elevuddannelse	6,5
Anden faglig uddannelse, mindst 1 år	10,0
Kort videregående uddannelse, under 3 år	16,6
Mellemlang videregående uddannelse, 3-4 år	24,3
Lang videregående uddannelse, over 4 år	4,7
Kommunalt tilrettelagte kurser	1,6
Hjælp til etablering af selvstændig virksomhed	0,2
Andet	14,6
I alt ¹⁾	143,5
Antal	1.274

1) "I alt"-tallet er større end 100, da revalidering med erhvervsplan sagtens kan bestå af mere end én aktivitet.

I vejledningen til bistandslovens revalideringsparagraffer sondres mellem erhvervsplaner, der er baseret på henholdsvis uddannelse, erhvervsmæssig optræning/omskoling og hjælp til start af egen virksomhed. Dette betyder ikke, at erhvervsplanen ikke kan indeholde andet end disse hovedtyper, heller ikke, at der kan være tale om kombinationer af hovedtyperne.

Det fremgår af tabel 3.8, at der for hver revalidend indgår næsten 1,5 aktiviteter fra listen i erhvervsplanen. Det fremgår også, at videregående uddannelser er hyppigt forekommende, idet omkring 45 pct. indgår i en kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse mens 15 pct. modtager uddannelse på VUC. Den erhvervsmæssige optræning eller omskoling er ikke umiddelbart så synlige i tabellen, og kun ganske få får hjælp til etablering af selvstændig virksomhed. I tabel 3.9 har man på baggrund af kommuneundersøgelsen opgjort, hvor stor andel af revalideringssagerne der rummer visse elementer.

Tabel 3.9.

Kommunerne fordelt efter hvor stor en andel af sagerne vedrørende revalidering med erhvervsplan, der indeholder forskellige mulige elementer. Kommuneundersøgelsen. Procent.

Sager	Procent	0-20	21-40	41-60	61-80	81-100	I alt	Vægtet gennemsnit ¹⁾	Procent grundlag
Arbejdsprøvning hos offentlig arbejdsgiver	45	32	17	5	0	99	27	222	
Arbejdsprøvning hos privat arbejdsgiver	41	34	17	7	1	100	30	220	
Virksomhedsrevalidering hos offentlig arbejdsgiver	64	26	8	1	0	99	24	217	
Virksomhedsrevalidering hos privat arbejdsgiver	44	36	16	4	0	100	30	214	
Uddannelse	3	12	38	36	11	100	56	222	
Kommunalt tilrettelagte kurser	87	10	2	1	0	100	18	206	
Hjælp til etablering af selvstændig virksomhed	100	0	0	0	0	100	10	211	
Andet	90	10	0	0	0	100	19	49	

1) Gennemsnittet er beregnet ud fra hver kategoris midtpunkt, dvs. 10 pct., 30 pct. osv. Kommunerne er vægtet med antal revalidender. Svar fra kommuner med mange revalidender vægtes således højere end svar fra kommuner med få revalidender.

Hvis man i tabel 3.9 ser på det vægtede gennemsnit, viser det sig, at 56 pct. af alle sagerne indeholder uddannelse, 57 pct. indeholder en arbejdsprøvning (i offentligt eller privat regi), 54 pct. rummer en revalidering i en virksomhed (offentlig eller private), mens 10 pct. rummer hjælp til etablering af selvstændig virksomhed.

I forhold til interviewundersøgelsen træder arbejdsprøvning, revalidering i en virksomhed og hjælp til etablering af selvstændig virksomhed tydeligere frem i kommuneundersøgelsen. Man har heller ikke i denne sammenhæng mulighed for yderligere afklaring af forholdet.

3.5. Hvad bestemmer erhvervsplanens indhold?

Man har i interviewundersøgelsen set på, om der findes nogen systematiske forskelle med henblik på, om revalideringen rummer henholdsvis

- optræning/omskoling
- faglig uddannelse
- videregående uddannelse

Analysemetoden er beskrevet i Storm (2001) og skal ikke omtales yderligere her. Resultaterne af analysen fremgår af tabel 3.10.

Tabel 3.10 viser først, at mænd har en større sandsynlighed end kvinder for at komme i optræning/omskoling, men til gengæld en mindre sandsynlighed for at komme i en faglig uddannelse.

Dernæst fremgår det, at revalidender i alderen 50–59 år har en betydelig større sandsynlighed end de 20–29-årige for at komme i optræning/omskoling men en betydelig mindre sandsynlighed for at komme i videregående uddannelse.

Med *stigende* antal års uddannelse mellem afsluttet skolegang og påbegyndt revalidering falder sandsynligheden for optræning/omskoling og faglig uddannelse, samtidig med at sandsynligheden for at komme i videregående uddannelse stiger.

Tabel 3.10.

Sandsynligheden for at erhvervsplanen får et givent indhold. Interviewundersøgelsen.

Variable	Optræning/ omskoling 1)		Uddannelse (faglig)2)		Uddannelse (videregående)3)	
	Odds	P-værdi	Odds	P-værdi	Odds	P-værdi
<i>Køn:</i>						
Kvinde*						
Mand	2,10	0,0069	0,68	0,0432		
<i>Alder:</i>						
20-29 år*						
30-39 år						
40-49 år						
50-59 år			3,20	0,0060	0,27	0,0012
Antal års uddannelse mellem afsluttet skoleuddannelse og påbegyndt revalidering						
	0,81	0,0021	0,88	0,0023	1,20	0,0003
<i>Selvangivne "meget væsentlige" årsager til behovet for revalidering:</i>						
Fysiske (herunder nedslidning)*						
Psykiske						
Sociale						
Fysiske og psykiske						
Fysiske og sociale						
Psykiske og sociale						
Fysiske, psykiske og sociale						
Ingen angives som meget væsentlige						
<i>Forsørgelse i perioden før revalidering:</i>						
Kontanthjælp*						
					2,00	0,0050
Sygedagpenge						
					3,10	0,0051
Dagpenge						
			0,13	0,0050	2,50	0,0005
Løn fra arbejdsgiver						
					37,80	0,0005
SU						
					3,10	0,0016
Andet						
<i>Revalidendens helbred:</i>						
Godt*						
Dårligt		0,38	0,0024			
<i>Initiativtager til revalidering:</i>						
Kommunen*						
Tidligere arbejdsplads						
Fagforening eller a-kasse						
Revalidenden selv			1,70	0,0060		
Læge eller speciallæge						
Familie/bekendte						
Interesseorganisation osv.						
				3,70		
Andre				0,0487		

(fortsættes)

Tabel 3.10.

Fortsat.

Variable	Optræning/ omskoling ¹⁾		Uddannelse (faglig) ²⁾		Uddannelse (videregående) ³⁾	
	Odds	P-værdi	Odds	P-værdi	Odds	P-værdi
<i>Har revalidenden været på forrevalidering:</i>						
Nej*						
Ja	2,20	0,0035			0,35	<0,0001
<i>Stilling i perioden før revalidering:</i>						
Ufaglært*						
Faglært						
Funktionær/tjenestemand			0,62	0,0351		
Selvstændig						
Under erhvervsuddannelse						
Andet						
McFaddens R ²		0,11		0,05		0,20
P for Hosmer-Lemeshow test		0,67		0,67		0,064
Antal		690		804		635

Kilde: Spørgeskema udsendt til en stikprøve af dem, der har afsluttet revalidering i 1998.

Anm.: * er referencekategorien.

Analysen er gennemført som trinvis baglæns regression. Et signifikansniveau > 0,05 pct. har ført til udelukkelse fra modellen.

- 1) De variable, der er testet ud af modellen, er følgende: Køn; Revalidendens Alder; Antal års uddannelse mellem afslutningen af skolegangen og påbegyndelsen af revalideringen; Stilling; Har revalidenden problemer ud over ledighed; Har revalidenden haft en psykisk lidelse; Herkomst; Er revalidenden ordblind; Revalidendens helbredssituation; Har revalidenden ansøgt om førtidspension; Har revalidenden fået tilkendt førtidspension; Har revalidenden tidligere søgt om revalidering; Har revalidenden tidligere gennemført revalidering; Har revalidenden tidligere afbrudt en erhvervsuddannelse; Forsørgelse i perioden umiddelbart før revalideringen; Årsagen til at revalideringen var påkrævet; Initiativtageren til revalideringen.
- 2) De variable, der er testet ud af modellen, er følgende: Revalidendens alder; Initiativtager til revalideringen; Har revalidenden været på forrevalidering; Årsagen til at revalidering var påkrævet; Tidsperiode mellem afslutning af skoleuddannelse og påbegyndelse af revalidering; Har revalidenden problemer ud over ledighed; Har revalidenden haft en psykisk lidelse; Herkomst; Er revalidenden ordblind; Revalidendens helbredssituation; Har revalidenden ansøgt om førtidspension; Har revalidenden fået tilkendt førtidspension; Har revalidenden tidligere søgt om revalidering; Har revalidenden tidligere gennemført revalidering; Har revalidenden tidligere afbrudt en erhvervsuddannelse; Stilling.
- 3) De variable, der er testet ud af modellen, er følgende: Køn; Årsagen til at revalidering var påkrævet; Tidsperiode mellem afslutning af skoleuddannelse og påbegyndelse af revalidering; Stilling; Har revalidenden problemer ud over ledighed; Har revalidenden haft en psykisk lidelse; Herkomst; Er revalidenden ordblind; Har revalidenden ansøgt om førtidspension; Har revalidenden fået tilkendt førtidspension; Har revalidenden tidligere søgt om revalidering; Har revalidenden tidligere gennemført revalidering; Har revalidenden tidligere afbrudt en erhvervsuddannelse.

Hvis forsørgelsen umiddelbart før revalidering var alt andet end kontanthjælp, er sandsynligheden større for at komme i videregående uddannelse – særligt hvis forsørgelsen var SU. Endvidere har de, der fik løn umiddelbart før revalidering, mindre sandsynlighed for at komme i faglig uddannelse end personer med andet forsørgelsesgrundlag.

Revalidender med selvopfattet dårligt helbred har mindre sandsynlighed end dem med godt helbred for at komme i videregående uddannelse.

Hvis revalidenden selv eller en interesseorganisation har været initiativtager til revalideringen ifølge egen opfattelse, er sandsynligheden større for at komme i videregående uddannelse.

Hvis revalidenden har været på forrevalidering, er der større sandsynlighed for at komme i optræning/omskoling og mindre sandsynlighed for at komme i videregående uddannelse, end hvis det ikke er tilfældet.

Endelig fremgår det af tabel 3.10, at personer, der før revalideringen var funktionær eller tjenestemand, har mindre sandsynlighed for at komme i faglig uddannelse.

3.6. Hvad revalideres der imod?

Såvel i interviewundersøgelsen som i kommuneundersøgelsen er der spurgt, hvilket arbejdsområde der revalideres imod. I tabel 3.11 har man på baggrund af interviewundersøgelsen opgjort de arbejdsområder, som revalidenderne selv mente, deres revalidering tog sigte på.

Det fremgår af tabel 3.10, at revalidering sigter på mange forskellige arbejdsområder. Nogle af "de store" er institutioner for børn og unge, uddannelse og videnskab samt administration. Det er karakteristisk, at revalidering relativt sjældent retter sig mod industri og anden fremstilling og mod bygge- og anlægsgene.

Der er betydelige forskelle mellem mænd og kvinder, jf. tabel 3.11.

Tabel 3.11.**Hvilken branche revalideres der hen imod? Interviewundersøgelsen. Procent.**

	Mænd	Kvinder	Alle
Landbrug og gartneri	3,0	1,3	1,9
Råstofudvinding	-	-	-
Bygge og anlæg	10,4	1,4	4,5
Industri og anden fremstilling	10,6	2,0	5,0
Detailhandel	1,4	3,1	2,5
Engroshandel	1,2	0,3	0,6
Transport, chauffør mv.	7,4	0,9	3,2
Finansiel sektor	1,2	0,8	0,9
Plejehjem	0,7	1,4	1,1
Institution for børn og unge	10,2	20,0	16,5
Hjemmepleje og handicapmedhjælp	1,4	2,1	1,9
Sundhed	3,7	11,8	8,9
Uddannelse, skoler og videnskab	10,9	13,8	12,7
Politi og forsvar	0,0	0,1	0,1
Administration herunder "på kontor"	5,8	16,4	12,7
Kunst, kunsthåndværk og design	0,7	3,2	2,4
Reklamebranchen	0,2	0,1	0,2
Medier mv.	1,4	0,8	1,0
Teater og film	0,2	0,1	0,2
Edb/IT	9,3	5,0	6,5
Rengøring og anden service	1,4	0,8	1,0
Kokke og tjenere	1,9	1,9	1,9
Andet	15,5	10,9	12,5
I alt	98,5	98,2	98,2
Antal	302	800	1.232

Således retter mænds revalidering sig i langt højere grad end kvinders mod netop fremstillingsvirksomhed og bygge og anlæg, men til gengæld i betydeligt mindre omfang mod institutioner for børn og unge og mod administration, herunder kontorarbejde. Edb- og IT-arbejde er relativt hyppigt forekommende som arbejdsområder for mænd, men i mindre grad for kvinder.

I tabel 3.12 har man derefter opgjort, hvilke arbejdsområder revalidering retter sig mod ifølge kommunernes udsagn.

Tabel 3.12.

Revalideringsforløbenes sigte på erhvervssektorer. Særskilt for kommunestørrelse.¹⁾ Vægtede gennemsnit.²⁾ Kommuneundersøgelsen. Procent.

Erhvervssektor \ Kommuner	Små	Mellemstore	Store	Alle	Den danske beskæftigelse fordelt på sektor i januar 1999 ³⁾
Landbrug, fiskeri og råstofudvinding	3	2	2	2	4
Industri, bygge og anlægsvirksomhed	13	17	18	17	23
Energi- og vandforsyning	2	2	2	2	1
Handel, hotel og restaurationsvirksomhed	18	19	15	16	18
Transportvirksomhed, post og telekommunikation	11	10	10	10	7
Finansieringsvirksomhed mv., Forretningsservice	8	8	9	9	12
Offentlige og personlige Tjenesteydelser	43	41	39	40	35
Andet	2	3	6	5	0
I alt	100	102	101	101	100
Procentgrundlag	92	72	36	200	

- 1) Små kommuner er kommuner med færre end 10.000 indbyggere; mellemstore kommuner har mellem 10.000 og 25.000 indbyggere, og store kommuner har over 25.000 indbyggere. Der er taget udgangspunkt i kommunernes indbyggertal per 1. januar 2000.
- 2) Kommunerne er her vægtet med antal revalidender. Svar fra kommuner med mange revalidender vægtes således højere end svar fra kommuner med få revalidender.
- 3) Beskæftigelse fordelt på erhvervssektor (Danmarks Statistik, 2000).

Arbejdsområderne eller erhvervssektorerne er opgjort anderledes i kommuneundersøgelsen end i interviewundersøgelsen, og en direkte sammenligning er derfor vanskelig.

Ifølge tabel 3.12 revalideres der i ret stort omfang mod en fordeling på arbejdsområder, der ligner den samlede danske beskæftigelse. Der revalideres dog forholdsvis mindre mod industri og bygge/anlæg og mere mod serviceydelser, end hvad der svarer til den samlede beskæftigelsesfordeling. Dermed er hovedtendenserne i tabel 3.12 svarende til hovedtendenserne i tabel 3.11.

Tabel 3.13.

Fordelingen af det, ifølge erhvervsplanen, arbejdsmæssige mål ved revalideringen. Interviewundersøgelsen. Procent.

Almindelig beskæftigelse	87,6
Beskæftigelse med løntilskud	4,1
Individuel beskyttet beskæftigelse	2,5
Start af egen virksomhed	0,9
Andet	2,0
Ved ikke	2,8
I alt	99,9
Antal	1.234

Kommunerne blev også spurgt, om revalidering rettede sig mod den offentlige eller den private sektor. Svaret var, at fordelingen var 50–50 pct. Den samlede beskæftigelse i Danmark fordeler sig med ca. 65 pct. i den private sektor og 35 pct. i den offentlige. Man kan dermed sige, at revalidering retter sig relativt meget mod beskæftigelse i den offentlige sektor.

Lovgivningen åbner mulighed for såvel revalidering mod fuld selvforsørgelse, altså en 100 pct. genetablering af erhvervsevne, som mod støttet beskæftigelse. I interviewundersøgelsen spurgte man revaliderenderne, hvilken slags beskæftigelse deres revalidering sigtede mod. Resultatet fremgår af tabel 3.13.

Det fremgår af tabel 3.13, at langt det store flertal revalideres mod at blive 100 pct. selvforsørgende, men kun nogle få revalideres mod beskyttet beskæftigelse. Nogle få kender ikke målet eller har andre mål med revalideringen.

3.7. Varighed af revalideringen

I kommuneundersøgelsen spurgte man til varigheden af revalidering, mens dette emne ikke er belyst i interviewundersøgelsen. Besvarelsen af spørgsmålet fremgår af tabel 3.14.

Tabel 3.14 viser, at revalidering kan have meget forskellig varighed, hvilket naturligvis har en sammenhæng med det indhold, der ligger i revalideringen i det enkelte tilfælde. Knap 40 pct. af revaliderin-

Tabel 3.14.

Varigheden af revalidering med erhvervsplan. Særskilt for kommunistørrelse.¹⁾ Vægtede gennemsnit.²⁾ Kommuneundersøgelsen. Procent.

Varighed \ Kommuner	Små	Mellemstore	Store	Alle
1-12 måneder	13	13	14	14
13-24 måneder	16	16	25	23
25-36 måneder	34	36	26	29
37-48 måneder	29	29	26	27
Længere end 49 måneder	8	5	9	8
I alt 100	99	100	101	
Vægtet gennemsnit i måneder ³⁾	30	30	29	29
Procentgrundlag	96	69	36	201

- 1) *Små kommuner er kommuner med færre end 10.000 indbyggere; mellemstore kommuner har mellem 10.000 og 25.000 indbyggere, og store kommuner har over 25.000 indbyggere. Der er taget udgangspunkt i kommunernes indbyggertal per 1. januar 2000.*
- 2) *Kommunerne er her vægtet med antal revalidender. Svar fra kommuner med mange revalidender vægtes således højere end svar fra kommuner med få revalidender.*
- 3) *Gennemsnittet er beregnet ud fra hver kategoris midtpunkt, dvs. 6 måneder, 18 måneder osv. For kategorien "Længere end 49 måneder" er varigheden sat til 49 måneder.*

gerne har en varighed af op til 2 år, mens nogenlunde lige så mange forløb varer mere end 3 år.

Gennemsnitligt er varigheden af revalideringsforløbene ca. 30 måneder eller 2 1/2 år, og der er ingen variationer mellem kommune størrelser.

3.8. Revalidering og revalidendernes ønsker

Spørgsmålet om, hvorvidt revalidenderne får lov til at påbegynde revalidering inden for det område, de selv ønsker, er kun belyst i interviewundersøgelsen. Dette afsnit er således kun baseret på revalidendernes egne besvarelser.

Man spurgte revalidenderne, om de selv ved første kontakt med kommunen havde et konkret ønske til revalideringen, og dernæst om revalidenden så påbegyndte det, han/hun selv ønskede. Svarene fremgår af tabel 3.15.

Tabel 3.15.**Andelen af revalidender med et konkret ønske til indholdet af revalideringsprocessen samt andelen, der får lov til at påbegynde revalidering med det ønskede indhold. Interviewundersøgelsen. Procent.**

	Ja	Nej	I alt	Antal
Havde De selv ved de første henvendelser til kommunen et konkret ønske til en uddannelse, et job, et joboptrænings-/ omskolingsforløb eller etablering af selvstændig virksomhed?	75	25	100	1.298
Påbegyndte De det, de ønskede?	87	13	100	977

Tabel 3.15 viser, at 75 pct. af revalidenderne havde et konkret ønske ved første kontakt til kommunen. Af disse 75 pct. fik 87 pct. mulighed for at påbegynde det, de ønskede. Det er altså således, at revalidenderne i høj grad selv har ønsker til retningen af deres revalidering, og at de i meget høj grad selv bestemmer retningen af deres revalidering. Det er formentlig af stor betydning for at bevare den motivation, der er nødvendig, at revalideringen fuldføres.

Når revalidenderne ikke får lov at påbegynde revalidering med det ønskede indhold, gives afslag mundtligt i ca. 70 pct. af tilfældene. Dette er væsentligt at have in mente, når man ser tabel 3.16, hvor man viser revalidendernes angivelse af, hvad kommunens begrundelse for at afvise den ønskede retning af revalideringen, var.

Ifølge tabel 3.16 har kommunerne ikke givet begrundelse for afslag i 15 pct. af de (relativt få) tilfælde, hvor revalidenderne ikke får deres ønske opfyldt. Dette kan eventuelt skyldes, at revalidenderne ikke husker indholdet i det mundtlige afslag.

De hyppigst udtrykte begrundelser for afslag fra kommunen er i øvrigt, at man forudser, at der vil opstå helbreds-mæssige problemer, at man ikke tror, at der vil være job efter den ønskede revalidering, eller at en mindre omfattende revalidering end den, revalidenden selv ønsker, vil være tilstrækkelig. Herudover er der en række andre begrundelser inklusive en stor gruppe af "andre", ikke nærmere

Tabel 3.16.**Revaliderendes angivelse af kommunens begrundelser for at afvise revaliderendes ønske om et konkret indhold af revalideringen. Interviewundersøgelsen. Procent.**

Ingen	15
Kommunen forudser helbredsmæssige problemer	13
Kommunen tror ikke på, at revalidenden kan klare det uddannelsesmæssigt	7
Kommunen tror ikke på, at revalidenden kan klare det psykisk	1
Urealistisk	6
Kommunen mener ikke, at revalidenden er berettiget til revalidering	5
Ikke endelig afvisning, men afklaring er nødvendig (førrevalidering)	2
Kommunen tror ikke på, at der vil være et job til revalidenden	10
Kan med lille omskoling klare sig i hidtidigt erhverv (mindre omfattende revalidering er tilstrækkelig)	9
Revalidenden ændrede selv mening	1
Andre	31
I alt	100
Antal	137

specificerede begrundelser. Man har derefter undersøgt, hvorvidt der findes forhold, som har betydning for sandsynligheden for at få afslag på en ønsket revalidering.

Tabel 3.17 viser, at mænd har mindre sandsynlighed for at få afslag, end kvinder. Revalidender i aldersgruppen fra 40 år og opefter har større sandsynlighed, end den yngste aldersgruppe, for at få afslag på den ønskede revalidering.

Desuden har tidligere funktionærer og tjenestemænd samt personer, der selv har taget initiativ til revalidering, ligeledes mindre sandsynlighed for afslag.

Endelig har de, der tidligere har gennemført revalidering, større sandsynlighed for afslag end dem, der ikke tidligere er revalideret.

Tabel 3.17.

Hvilke faktorer påvirker sandsynligheden for, at en kommune ikke vil acceptere revalidendens forslag til indhold af erhvervsplanen. Interviewundersøgelsen.

Variable	Odds	P-værdi
<i>Køn:</i>		
Kvinde*		
Mand	0,48	0,0035
<i>Alder:</i>		
20-29 år*		
30-39 år	1,70	0,0484
40-49 år	1,90	0,0310
50-59 år		
<i>Selvangivne "meget væsentlige" årsager til behovet for revalidering:</i>		
Fysiske (herunder nedslidning)*		
Psykiske		
Sociale	0,49	0,0200
Fysiske og psykiske		
Psykiske og sociale		
Fysiske, psykiske og sociale		
Ingen angives som meget væsentlige		
<i>Stilling i perioden før revalidering:</i>		
Ufaglært*		
Faglært		
Funktionær/tjenestemand	0,33	0,0107
Selvstændig		
Under erhvervsuddannelse		
Andet		
<i>Initiativtager til revalidering:</i>		
Kommunen*		
Tidligere arbejdsplads		
Fagforening eller a-kasse		
Revalidenden selv	0,57	0,0120
Læge eller speciallæge		
Familie/bekendte		
Interesseorganisation osv.		
Andre		

(fortsættes)

Tabel 3.17. Fortsat.

Variable	Odds	P-værdi
<i>Tidligere søgt og gennemført revalidering :</i>		
Nej*		
Ja	1,90	0,0429
McFaddens R2		
		0,11
P for Hosmer-Lemeshow test		
		0,87
Antal		
		718

Kilde: Spørgeskema udsendt til en stikprøve af dem, der har afsluttet revalidering i 1998.

*Anm.: * Er referencekategorien.*

Analysen er gennemført som trinvis baglæns regression. Et signifikansniveau > 0,05 pct. har ført til udelukkelse fra modellen. De variable, der er testet ud af modellen, er følgende: Har revalidenden problemer ud over ledighed; Har revalidenden haft en psykisk lidelse; Herkomst; Er revalidenden ordblind; Revalidendens helbreds-situation; Har revalidenden ansøgt om førtidspension; Har revalidenden fået tilkendt førtidspension; Har revalidenden tidligere søgt om revalidering; Har revalidenden tidligere afbrudt en erhvervsuddannelse. Har revalidenden været på arbejdsmarkedet i perioden mellem afslutningen af skoleuddannelsen og påbegyndelse af revalideringen. To variable kan ikke inkluderes i analysen af tekniske grunde. Det drejer sig om: Antal års uddannelse mellem afslutningen af skolegangen og påbegyndelsen af revalideringen; Har revalidenden gennemført forrevalidering.

3.9. Revalidendernes tilfredshed med kontakten til "systemet"

I sagens natur er dette emne kun belyst i interviewundersøgelsen.

Man spurgte først, om revalidendens oplevelse af egen indflydelse på revalideringsprocessen. Svarene er vist i tabel 3.18.

Tabel 3.18.

Revalidendens oplevelse af indflydelse på egen revalideringsproces.

Interviewundersøgelsen. Procent.

	Fik revalidenderne lov til gennemføre det, de ønskede	
	Ja	Nej
<i>Oplevede revalidenderne at have tilstrækkelig indflydelse på planlægningen af revalideringen:</i>		
I høj grad	67	21
I nogen grad	18	23
I mindre grad	8	23
Slet ikke	7	32
I alt	100	99
Antal		
	830	128

Tabel 3.18 viser, at 85 pct. af dem, der fik lov til at gennemføre den revalidering, de ønskede, i høj eller i hvert fald nogen grad syntes, at de havde tilstrækkelig indflydelse på planlægningen af deres revalidering. Hvad angår dem, der ikke selv fik lov til at bestemme retningen af revalideringen, er det kun 44 pct., der i høj eller nogen grad syntes, at de havde tilstrækkelig indflydelse.

I tabel 3.19 har man dernæst opgjort, om revaliderende syntes, at de fik tilstrækkelig støtte med hensyn til henholdsvis materielle/økonomiske forhold og rådgivning. Tabel 3.19 viser, at 83 pct. mente, at de i høj eller i hvert fald nogen grad fik tilstrækkelig økonomisk og materiel støtte. Derimod er det kun 53 pct., der i høj eller nogen grad mener, at de fik tilstrækkelig rådgivning fra kommunen under revalideringsprocessen.

Bistandsloven gør eksplicit klart, at revaliderende selv skal være aktive i forhold til deres revalidering, og kommunerne lægger også vægt på graden af selvstændigt initiativ ifølge kommuneundersøgelsen. Om det så betyder, at kommunerne rådgiver på en sådan måde, at der ifølge revaliderende overlades for meget til deres eget initiativ, kan ikke udledes af disse undersøgelser.

I løbet af en revalideringsproces kommer revaliderende ofte i kontakt med en række forskellige aktører. I tabel 3.20 opgøres, hvor tilfredse revaliderende har været med disse aktørers indsats.

Tabel 3.19.
Revaliderendes vurdering af, om kommunens støtte har været tilstrækkelig under revalideringsprocessen. Interviewundersøgelsen. Procent.

	Tilstrækkeligt	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Ved ikke	I alt	Antal
Har kommunens materielle og økonomiske støtte været tilstrækkelig under revalideringsprocessen?		57	26	8	8	1	100	1.287
Har kommunens rådgivende støtte været tilstrækkelig under revalideringsprocessen?		33	20	20	20	7	100	1.286

Tabel 3.20.

Hvor tilfredse har revalidenderne været med følgende personers indsats. Interviewundersøgelsen. Procent.

	Meget tilfreds	Ret tilfreds	Ret utilfreds	Meget utilfreds	Ved ikke	I alt	Ikke haft kontakt med ...	Antalt
<i>Personer i kommunen:</i>								
Sagsbehandler	42	31	14	11	2	100	1	1.287
Erhvervsvejleder	42	29	12	11	6	100	72	1.287
Kommunale og/eller amts- lige læger og specialister	43	28	11	13	6	101	61	1.288
Kommunal og/eller amtslig psykolog	43	29	10	14	5	101	84	1.288
Misbrugskonsulent	32	21	6	26	18	103	97	1.284
<i>Øvrige personer/instanser:</i>								
Egen læge	73	15	6	5	2	101	34	1.286
Hospitalslæge	58	25	8	7	3	101	63	1.287
Familie og venner	75	16	4	2	3	100	8	1.286
Interesseorganisationer eller patientforeninger	51	28	3	6	12	100	93	1.284
Fagforening/a-kasse	45	22	13	18	2	100	70	1.286
Privat advokat	55	21	6	10	8	100	95	1.285
Gratis retshjælp	63	13	5	10	10	101	97	1.284

Tabel 3.20 viser i højre side, hvor stor en andel af revalidenderne, der ikke har haft kontakt med de forskellige aktører. Det gælder fx for 97 pct. af revalidenderne, at de ikke har haft kontakt med misbrugskonsulenter.

Tabellen viser dernæst, at andelen, der er meget tilfredse eller ret tilfredse, er ret stor vedrørende kontakten til de forskellige aktører. Således har næsten alle været i kontakt med en sagsbehandler, og det er 73 pct., der enten har været meget tilfredse eller i hvert fald ret tilfredse med denne kontakt. Særlig høj er tilfredsheden med kontakten til egen læge og med kontakten til familie og venner. Særlig lav er tilfredsheden med kontakt til misbrugskonsulenter, men som allerede nævnt, er det kun 3 pct. af revalidenderne, der har været i kontakt med en sådan.

Endelig har man i interviewundersøgelsen stillet revalidenderne over for en række udsagn om det sociale system. Man bad dem tage

Tabel 3.21.

Revalidendernes vurdering af, i hvor høj grad en række udsagn stemmer overens med deres egne erfaringer. Interviewundersøgelsen. Procent.

Udsagn	Grad	I høj	I nogen	I mindre	Slet ikke	Ved ikke	Ialt	Antal
Det sociale system er fleksibelt og tager i udstrakt grad individuelle hensyn		31	35	18	13	3	100	1.287
Den person, man har som sagsbehandler, er afgørende for, hvor meget indflydelse man får på sin revalideringssag		65	15	4	6	10	100	1.287
I det store og hele er kommunen god til at informere borgerne om rettigheder og muligheder i forhold til revalidering		13	18	23	42	5	101	1.286
Kommunen var hurtigt ude for at afhjælpe de problemer, der var årsag til nedsættelsen af erhvervsevnen		20	12	10	44	14	100	1.281
Som revalidend bliver man ofte mødt med fordomme fra de andre studerende på uddannelsesstedet		16	19	9	52	4	100	1.172
Som revalidend bliver man tit mødt med fordomme fra kollegerne på den arbejdsplads, man er på under revalidering		7	12	8	61	11	99	784
Det, at man har en baggrund som revalidend, skræmmer arbejdsgiverne, når man søger job		8	9	5	48	32	102	1.283

stilling til, i hvor høj grad de var enige i udsagnene.

Som det fremgår af tabel 3.21 var der både positive og negative udsagn om det sociale system, revalidenderne skulle tage stilling til. Tabellen viser, at revalidenderne i betydelig grad er enige i, at "det sociale system er fleksibelt og tager individuelle hensyn". Derimod

rummer tabellen kritik af den information, man får fra kommunen, og også af den hurtighed kommunen viste i forbindelse med at afhjælpe de problemer, der er grundlaget for revalideringen.

Det fremgår også af tabel 3.21, at revalidenderne ikke har oplevet megen fordom fra kolleger på en arbejdsplads, men i noget højere grad fra medstuderende på uddannelsesstedet. En del revalidender har ikke kunne tage stilling til en påstand om, at baggrunden som revalidend skræmmer en fremtidig arbejdsgiver, men de, der har taget stilling, har enten oplevet, eller forventer kun i mindre grad at opleve, at dette vil være tilfældet.

3.10. Holder de oprindelige revalideringsplaner?

I kommuneundersøgelsen har man set på, i hvor stort omfang revalidenderne falder fra i revalideringsforløbet. Oplysninger om dette forhold har man ikke i interviewundersøgelsen, idet denne jo er foretaget med personer, der har gennemført revalidering.

Tabel 3.22 viser, at ca. 25 pct. af revalidenderne falder fra undervejs i revalideringsforløbene. Ser man bort fra landets tre største kommuner er frafaldet dog kun 16 pct. Frafaldet er altså størst i de store kommuner, hvor man også fandt de mest komplekse problemstillinger med flere typer af problemer hos mange af revalidenderne. Dette kan være en del af forklaringen på det store frafald.

Tabel 3.22.

Frafald undervejs i revalideringsforløbet. Særskilt for kommunistørrelse.¹⁾ Vægtede gennemsnit.²⁾ Kommuneundersøgelsen. Procent.

Kommuner	Små	Mellemstore	Store	Alle	Store ekskl. de 3 største ³⁾
Andel, der falder fra	11	15	31	25	16
Procentgrundlag	106	77	37	220	217

- 1) Små kommuner er kommuner med færre end 10.000 indbyggere; mellemstore kommuner har mellem 10.000 og 25.000 indbyggere, og store kommuner har over 25.000 indbyggere. Der er taget udgangspunkt i kommunernes indbyggertal per 1. januar 2000.
- 2) Kommunerne er her vægtet med antal revalidender. Svar fra kommuner med mange revalidender vægtes således højere end svar fra kommuner med få revalidender.
- 3) Alle kommuner, der har besvaret dette punkt på spørgeskemaet ekskl. de 3 kommuner, som har det største indbyggertal.

Tabel 3.23.

Kommunerne fordelt efter i hvor høj grad frafald undervejs i revalideringsforløbet skyldes en række forskellige nærmere angivne årsager. Kommuneundersøgelsen. Procent.

Årsager	Grad	I høj	I nogen	I mindre	Slet ikke	I alt	Procentgrundlag
Revalidenderne afbryder revalideringen, fordi de kommer i ordinær beskæftigelse eller starter på en ny uddannelse, der falder uden for erhvervsplanen		1	6	69	24	100	220
Revalidendernes helbredstilstand forværres		14	57	28	1	100	222
Revalidendernes psykiske tilstand forværres		9	47	42	2	100	220
Der indtræffer sociale begivenheder, der skaber problemer for revalidendernes deltagelse i revalidering		11	45	40	4	100	219
Revalideringsforløbet var tilrettelagt forkert		1	16	74	10	101	219
Andet		4	28	43	26	101	47

I tabel 3.23 har man derefter undersøgt årsagerne til frafaldet.

Tabel 3.23 viser, at revalidenderne sjældent afbryder, fordi de kommer i beskæftigelse eller uddannelse, der falder uden for revalideringen. Det er også relativt sjældent, at revalideringsforløbene var tilrettelagt forkert ifølge kommunernes opfattelse.

Mere hyppigt er, at revalidendernes fysiske eller psykiske helbred forværres, eller at der opstår (nye) sociale problemer, der vanskeliggør revalideringen. Det er således de samme kategorier af problemer, der har betinget revalideringen, der også betinger, at denne ikke kan gennemføres i de ca. 25 pct. af tilfældene, hvor dette er tilfældet.

I interviewundersøgelsen har man spurgt, hvorvidt der er sket *ændringer* undervejs i revalideringsforløbet i forhold til de oprindelige planer. Svaret fremgår af tabel 3.24.

Tabel 3.24 viser, at der er sket ændringer undervejs i små 25 pct. af revalideringsforløbene, og da ca. tre gange så hyppigt på foranledning af revalidenden selv som på foranledning af kommunen. Hvad angår årsagerne til ændringerne, svarer revalidenderne i høj grad i

Tabel 3.24.

**Er erhvervsplanen blevet ændret undervejs? Interviewundersøgelsen.
Procent.**

Ja, på foranledning af kommunen	5
Ja, på foranledning af interviewpersonen selv	18
Nej	76
I alt	99
Antal	1.228

overensstemmelse med kommunerne, at ændringerne skyldes fysisk eller psykisk helbredsforværrelse eller opståen af sociale problemer. Dog svarer 12 pct. af revalidenderne, at revalideringen var tilrettelagt forkert, mens dette ikke er hyppigt forekommende ifølge kommuneundersøgelsen.

3.11. Sammenfatning

Revalidenderne er for langt de flestes vedkommende positive over for revalidering. Omkring 35 pct. har været under forrevalidering, inden de endelige erhvervsplaner kunne lægges. Planerne rummer ofte flere elementer. Ifølge revalidenderne selv indgår videregående uddannelse i højere grad, end kommunerne giver udtryk for. Disse fremhæver selv arbejdsprøvning og erhvervsuddannelse om væsentlige elementer.

Revalidering retter sig i betydelig grad mod beskæftigelse i det offentlige og beskæftigelse inden for servicefag. Målet med revalideringen er i de fleste tilfælde fuld selvforsørgelse.

Omkring tre fjerdedele af revalidenderne havde selv en målsætning med revalideringen, og langt de fleste får deres ønsker opfyldt. Langt hen ad vejen er revalidenderne tilfredse med den materielle og økonomiske støtte, de har modtaget. Tilfredsheden med rådgivningen er betydeligt mindre.

En betydelig del, formentlig omkring 25 pct. af revalidenderne, falder fra undervejs i revalideringen, først og fremmest på grund af forværring af de problemer, som betød, at de pågældende havde behov for revalidering.

Kapitel 4

Resultaterne af revalidering

I dette kapitel belyses, hvad der kom ud af revalideringsbestræbelserne. I den forbindelse ser man både på det meget konkrete spørgsmål om revalidendernes forsørgelse efter afslutningen af revalideringen som mere "bløde" forhold omkring oplevelsen af revalideringen og dens konsekvenser.

Data til dette kapitel har man såvel i kommuneundersøgelsen som interviewundersøgelsen og registerundersøgelsen.

4.1. Beskæftigelse og selvforsørgelse siden revalideringen

4.1.1. Resultater fra kommuneundersøgelsen

I kommuneundersøgelsen har man spurgt kommunerne, hvorvidt revalidenderne bliver selvforsørgende efter revalideringen. Svarene fremgår af tabel 4.1.

Tabel 4.1 viser, at kommunerne under ét mener, at 68 pct. af revalidenderne efter revalideringen bliver helt selvforsørgende, at 12 pct. bliver delvis selvforsørgende mens 20 pct. ikke bliver selv-

Tabel 4.1.
Revalideringsindsatsens virkning i forhold til at blive selvforsørgende. Særskilt for kommune størrelse.¹⁾ Vægtede gennemsnit.²⁾ Kommuneundersøgelsen. Procent.

Virkning	Kommuner	Små	Mellemstore	Store	Alle
Bliver helt selvforsørgende		70	71	66	68
Bliver delvist selvforsørgende		16	13	12	12
Bliver ikke selvforsørgende		13	16	22	20
I alt		99	100	100	100
Procentgrundlag		62	61	36	159

1) Små kommuner er kommuner med færre end 10.000 indbyggere; mellemstore kommuner har mellem 10.000 og 25.000 indbyggere, og store kommuner har over 25.000 indbyggere. Der er taget udgangspunkt i kommunernes indbyggertal per 1. januar 2000.

2) Kommunerne er her vægtet med antal revalidender. Svar fra kommuner med mange revalidender vægtes således højere end svar fra kommuner med få revalidender.

forsørgende. Der er mindre forskelle mellem kommunerne således, at jo større kommunerne er, jo større andele vurderes overhovedet ikke at blive selvforsørgende. Dette kan muligvis have en sammenhæng med, hvad der blev vist i kapitel 2, at revalidenderne synes at have mere sammensatte problemer i større end i mindre kommuner.

Det er vigtigt at gøre sig klart, at de relativt store tal i tabellen for, hvor mange der bliver selvforsørgende *ikke* umiddelbart kan opfattes som en direkte konsekvens af revalideringen.

En egentlig konsekvensvurdering af revalidering kræver viden om, hvordan det var gået de pågældende, hvis man ikke havde iværksat revalidering.

Denne viden har man ikke, men andre metoder kan anvendes jf. analysen af effekten af revalideringen afsnit 4.1.3.

4.1.2. Resultater fra interviewundersøgelsen

I interviewundersøgelsen spurgte man revalidenderne, som havde afsluttet revalidering i 1998, hvorledes deres situation var i relation til forsørgelse på interviewtidspunktet i år 2000. Svarene fremgår af tabel 4.2.

Tabel 4.2 viser, at 47 pct. var i arbejde inden for det område, hvortil de blev revalideret, mens andre 15 pct. var i arbejde inden for et andet område. Ligeledes var 15 pct. arbejdsløse og en gruppe på 7 pct. var under (videre)uddannelse. Endelig er der en relativt stor gruppe på 7 pct., der var i en "anden" situation.

Hvis man i tabel 4.2 regner de fire første grupper samt dem, der er under uddannelse, for selvforsørgende på det niveau, de selv har valgt, så er det 71 pct., der på interviewtidspunktet, var selvforsørgende. Ifølge interviewundersøgelsen var 89 pct. af dem, der på interviewtidspunktet var selvforsørgende, helt selvforsørgende, mens de andre 11 pct. kun var delvist selvforsørgende. Hvis man derefter i tabel 4.2 tæller sammen, hvor mange der er arbejdsløse, på pension

Tabel 4.2.**Fordelingen af revaliderendes beskæftigelsessituation på interviewtidspunktet. Interviewundersøgelsen. Procent.**

I arbejde inden for det område, jeg blev revalideret	47,1
I arbejde inden for et andet område	15,5
På orlov fra beskæftigelse	0,9
På orlov fra arbejdsløshed	0,7
Modtager førtidspension	3,0
Modtager anden pension	0,2
Arbejdsløs	15,4
Under uddannelse	6,9
Sygemeldt fra beskæftigelse	1,1
På sygedagpenge i øvrigt	1,8
Lever af ægtefælles/samlevers indkomst	0,2
Andet	7,1
I alt	100,0

eller på sygedagpenge, er det tilsammen 20 pct. Man får således i interviewundersøgelsen nogenlunde det samme billede af situationen i forhold til arbejdsmarked og forsørgelse, som det var tilfældet i kommuneundersøgelsen.

I tabel 4.3 har man opgjort, hvilke former for løntilskud de ca. 11 pct. af de beskæftigede, der modtager løntilskud, får.

Tabel 4.3.**Fordelingen af løntilskudsregime. Interviewundersøgelsen. Procent.**

Jobtræning	13,2
Puljejob	1,3
Individuel jobtræning	1,3
Fleksjob	27,6
Skånejob	1,3
50/50-ordning	14,5
1/3-ordning	5,3
Andet	15,8
Ved ikke	19,7
I alt	100,0
Antal	76

Tabel 4.3 viser først og fremmest, at der er mange, der ikke ved, hvilken ordning de hører ind under. Dette gælder formentlig også for en stor del af dem, der svarer i »andet« – kategorien. Af dem, der i det hele taget har kunnet svare, er flest i fleksjob, hvorefter følger 50/50 ordningen og jobtræning.

Med hensyn til ugentlig arbejdstid har ca. 75 pct. af de revaliderende, der er i arbejde, en arbejdstid mellem 33 og 42 timer (inkl.), 20 pct. har en arbejdstid under 33 timer og 5 pct. én, på over 42 timer. Dermed adskiller revaliderende sig ikke voldsomt fra billedet på arbejdsmarkedet generelt. De, der er i støttet beskæftigelse, har gennemsnitligt kortere arbejdstid end dem, der er i ustøttet beskæftigelse.

I det foregående har man set på revaliderendes beskæftigelses-situation præcis på *interviewtidspunktet*. Hvis man i stedet ser på beskæftigelsen *i perioden fra afslutningen af revalideringen til interviewtidspunktet* finder man, at præcis to tredjedele af revaliderende har været i ustøttet beskæftigelse siden afslutningen af

Tabel 4.4.

Opfølgelse af den ordinære "beskæftigelsesgrad" for de revaliderende, der ikke er i ordinær beskæftigelse på interviewtidspunktet. Interviewundersøgelsen. Procent.

0,0	3,0
0,0-0,1	14,4
0,1-0,2	0,0
0,2-0,3	0,0
0,3-0,4	0,0
0,4-0,5	0,0
0,5-0,6	0,0
0,6-0,7	0,0
0,7-0,8	0,0
0,8-0,9	0,0
0,9-1,0	80,1
1,0	2,5
I alt	100,0
Antal	201

revalideringen mod de ca. 56 pct., der var i ustøttet beskæftigelse på interviewtidspunktet. Det er således, som forventeligt, flere, der har været i ustøttet beskæftigelse, end der aktuelt er det.

Man har beregnet beskæftigelsesgraden for de revaliderende, der *ikke* er i ordinær beskæftigelse på interviewtidspunktet, men har været det på et eller andet tidspunkt siden afslutningen af revalideringen. Resultatet fremgår af tabel 4.4.

Beskæftigelsesgraden er beregnet på den måde, at man har udregnet antallet af måneder, revaliderende har været i ordinær beskæftigelse siden afslutningen af revalideringen som andel af det antal måneder, de kunne have haft beskæftigelse.

Det fremgår af tabel 4.4, at knapt 83 pct. af revaliderende har en beskæftigelsesgrad på 0,9 eller mere. Således har de, der tidligere har haft ustøttet beskæftigelse i høj grad formået at skabe sig en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet, mens omvendt 17 pct. kun har en ganske sporadisk tilknytning til det ordinære arbejdsmarked.

Tilsvarende har man set på, hvor mange af revaliderende, der har været i støttet beskæftigelse i *tidsrummet fra afslutningen af revalideringen til interviewtidspunktet*. Det drejer sig om i alt 16 pct. af revaliderende, mens 6 pct. havde støttet beskæftigelse på *interviewtidspunktet*. Igen er det således, som forventeligt, flere, der har haft støttet beskæftigelse når man ser på perioden, end når man ser alene på interviewtidspunktet.

Også for gruppen med støttet beskæftigelse på et eller andet tidspunkt i forløbet, men som ikke er i beskæftigelse på interviewtidspunktet, har man beregnet beskæftigelsesgraden for perioden fra afslutningen af revalideringen. Resultatet fremgår af tabel 4.5. Af tabel 4.5 fremgår præcis samme mønster som vedrørende dem, der havde været i ordinær beskæftigelse, men som ikke var det på interviewtidspunktet. En stor andel, her 93 pct., har haft næsten fuld støttet beskæftigelse i perioden, mens resten stort set ikke har

Tabel 4.5.

Opgørelse af den støttede "beskæftigelsesgrad" for de revalidender, der ikke er i støttet beskæftigelse på interviewtidspunktet. Interviewundersøgelsen. Procent.

0,0	3,0
0,0-0,1	4,5
0,1-0,2	0,0
0,2-0,3	0,0
0,3-0,4	0,0
0,4-0,5	0,0
0,5-0,6	0,0
0,6-0,7	0,0
0,7-0,8	0,0
0,8-0,9	0,0
0,9-1,0	91,0
1,0	1,5
I alt	100,0
<hr/>	
Antal	67

haft tilknytning til det støttede arbejdsmarked. Således har også de, der tidligere har været i støttet beskæftigelse, i stort omfang skabt sig en stærk tilknytning til denne del af arbejdsmarkedet.

4.1.3. Resultater fra registerundersøgelsen

I registerundersøgelsen har man undersøgt ændringer i den gennemsnitlige overførselsgrad blandt revalidenderne, dels i forbindelse med at de pågældende personer er under revalidering, dels *efter* at revalidering er afsluttet. Revalidenderne følges i mindst 2 år før revalideringens start og mindst 1 år efter dens afslutning. Der korrigeres endvidere for den generelle beskæftigelsessituation målt ved hele befolkningens gennemsnitlige overførselsgrad. Der mindes om, at en gennemsnitlig overførselsgrad på 0 betyder, at en person er fuldstændig selvforsørget, mens en gennemsnitlig overførselsgrad på 1.000 betyder, at vedkommende er helt forsørget på overførselsindkomst. Den samlede gennemsnitlige overførselsgrad før og efter revalidering er på 56 pct. før og 50 pct. efter for personer med dansk baggrund. For personer med indvandrerbaggrund er den på 63 pct. både før og efter revalidering. Resultaterne angående effekten af revalideringen fremgår af tabel 4.6.a og 4.6.b.

Tabel 4.6.a.**Effekt af deltagelse i revalidering opdelt på gennemsnitlig overførselsgrad før revalidering, danskere. Registerundersøgelsen.**

	0-300	300-700	700-1000
Er i revalidering	667	281	2*
Har afsluttet	200	-18	-202
Overførselsgrad i befolkningen	3,19	6,74	2,61
R2	0,39	0,16	0,12
Antal observationer	29.088	36.256	45.376

Anm.: * angiver, at den estimerede koefficient ikke er signifikant forskellig fra 0 på 5 procents niveau.

Tabel 4.6.b.**Effekt af deltagelse i revalidering opdelt på gennemsnitlig overførselsgrad før revalidering, indvandrere. Registerundersøgelsen.**

	0-300	300-700	700-1000
Er i revalidering	612	262	10*
Har afsluttet	306	117	-196
Overførselsgrad i befolkningen	6,85	8,48	2,54
R2	0,42	0,18	0,12
Antal observationer	3.520	5.312	8.832

Anm.: * angiver, at den estimerede koefficient er signifikant forskellig fra 0 på 5 procents niveau.

Tabellerne viser gennemsnitseffekter for perioden 1992–1999. Tabellerne har opdelt revalidenderne, dels på grundlag af herkomst, dels på grundlag af, hvor stor deres gennemsnitlige overførselsgrad var inden starten af revalideringen. Alle revalideringsforløb er startet og afsluttet i perioden 1994–1998. Tabellerne viser derefter effekten på den gennemsnitlige overførselsgrad, dels under forløbet af revalidering, dels efter at revalidering er afsluttet, og endelig påvirkningen af hele befolkningens gennemsnitlige overførselsgrad på revalidendernes gennemsnitlige overførselsgrad. Det fremgår af tabel 4.6a og 4.6.b, at når en person er under revalidering, så stiger den gennemsnitlige overførselsgrad. Stigningen er størst, jo mindre den gennemsnitlige overførselsgrad var inden revalidering iværksattes. Dette er en logisk konsekvens af, at personer på revalideringsydelse stort set er offentligt forsørgt, mens der er tale om forskellige grader af selvforsørgelse inden revalideringen starter.

Det mest interessante er, hvorledes den gennemsnitlige overførselsgrad ændrer sig i perioden efter endt revalidering. Her viser tabellen, at for revalidender med dansk baggrund er den gennemsnitlige overførselsgrad steget med ca. 20 procentpoints for dem, der før revalideringen havde en gennemsnitlig overførselsgrad på 0–300, mens den er faldet med henholdsvis ca. 2 og ca. 20 procentpoints for dem, der henholdsvis havde en gennemsnitlig overførselsgrad på 300–700 og 700–1.000, før revalideringen.

For indvandrere og disses efterkommere er den gennemsnitlige overførselsgrad steget med henholdsvis ca. 31 og ca. 12 procentpoint for grupperne med en gennemsnitlig overførselsgrad på henholdsvis 0–300 og 300–700, mens den gennemsnitlige overførselsgrad er faldet med ca. 20 procentpoint for dem, der inden revalidering havde en gennemsnitlig overførselsgrad på 700–1.000.

Disse resultater viser indholdsmæssigt, at det ikke er muligt generelt at revalidere de personer, der har haft lettere eller kun kortvarige problemer i forhold til arbejdsmarkedet, til en situation hvor de er fuldstændig selvforsørgende. Man har ingen viden om, hvordan det var gået personerne uden revalidering, så det er muligt at revalidering har betydet, at stigningen i den gennemsnitlig overførselsgrad ikke er blevet så stor, som den ellers ville være blevet.

Derimod ser der ud til at være en positiv effekt ved at revalidere grupper med en forudgående lav tilknytning til arbejdsmarkedet og dermed større gennemsnitlig overførselsgrad. For de danske revalidender viser der sig effekt med en gennemsnitlig overførselsgrad over 300, mens den for indvandrere og disses efterkommere først viser sig ved en gennemsnitlig overførselsgrad over 700.

4.1.4. Andre undersøgelser

Andre danske undersøgelser har beskæftiget sig med spørgsmålet om revalidendernes situation i forhold til arbejdsmarkedet efter afsluttet revalidering. Samtlige disse undersøgelser viser, at kun godt 60 pct. af revalidenderne faktisk gennemfører revalideringsplanen, mens kommuneundersøgelsen peger på, at 75 pct. gennemfører revalideringsplanen. Der er en tidsforskel således, at kommuneun-

dersøgelsen er den sidst gennemførte, og det er muligt, at gennemførelsesprocenten er steget gennem de senere år. Andelen af selvforsørgende i de fire undersøgelser er efter *gennemført* revalideringsplan mellem 80 og 88 pct., mens den tilsvarende andel blandt dem, der *ikke* gennemførte revalideringen var mellem 33 og 60 pct. Dette tyder på, at kontakten til arbejdsmarkedet efter en gennemført revalidering er stor.

Kommuneundersøgelsen peger på 80 pct. som helt eller delvis selvforsørgende, mens interviewundersøgelsen opgør andelen af selvforsørgende til 71 pct. Nærværende undersøgelseskompleks synes således at pege på en lidt lavere selvforsørgelsesgrad end de tidligere undersøgelser.

4.1.5. Sammenfatning om beskæftigelse og selvforsørgelse

Kommuneundersøgelsen og interviewundersøgelsen beskæftiger sig med beskæftigelse og selvforsørgelse efter gennemført revalidering. Ifølge kommunerne bliver 68 pct. helt og 12 pct. delvist selvforsørgende efter revalidering. I interviewundersøgelsen finder man med lidt tillæmpninger, at 71 pct. er selvforsørgende efter endt revalidering, heraf 63 pct. fuldt selvforsørgende og 8 pct. delvis selvforsørgende.

Der er således visse, men ikke voldsomt store, uoverensstemmelser mellem kommuneundersøgelsen og interviewundersøgelsen. Man kan naturligvis ikke vide, hvorledes det var gået revaliderende med hensyn til beskæftigelse og forsørgelse, hvis de ikke var kommet under revalidering, men tal fra andre undersøgelser tyder på, at selvforsørgelsen er langt mindre for dem, der ikke gennemførte revalidering end blandt dem, der gennemførte revalidering.

Registerundersøgelsen opgør ikke beskæftigelse blandt revaliderende, men beskæftiger sig med overførselsgraden, dvs. den udstrækning personer lever af offentlig forsørgelse. Den gennemsnitlige overførselsgrad efter revalidering er på 50 pct. for personer med dansk baggrund, 63 pct. for personer med indvandrerbaggrund.

Undersøgelsen viser, at for danske revaliderende, der inden

revalideringen havde en middel eller høj overførselsgrad falder denne efter revalidering som tegn på, at de pågældende bliver mere selvforsørgende. Det samme gælder for revalidener med indvandrerbaggrund, der inden revalideringen havde en høj overførselsgrad.

4.2. Forhold der har betydning for beskæftigelse og selvforsørgelse efter revalidering

4.2.1. Oplysninger fra interviewundersøgelsen

I interviewundersøgelsen har man foretaget en analyse af, hvilke forhold der spiller en rolle for, om revalidenderne kommer i ordinær beskæftigelse, støttet beskæftigelse eller bliver arbejdsløse efter endt revalidering, nærmere betegnet på interviewtidspunktet nogle år efter. Resultaterne fremgår af tabel 4.7.

Både alder og stilling har betydning for revalidendens sandsynlighed for at komme i beskæftigelse efter endt revalidering. Sammenligner man med de 20–29-årige revalidender, har både de 40–49-årige og de 50–59-årige en relativt højere sandsynlighed for at komme i ordinær beskæftigelse. Desuden har faglærte en relativt højere sandsynlighed for at komme i beskæftigelse. Revalidendens helbred har også betydning. Hvis revalidenden vurderer helbredet som dårligt, er det relativt mindre sandsynligt, at vedkommende kommer i arbejde. Det samme gælder revalidender, der har et alkoholproblem og revalidender, der har ansøgt om førtidspension.

Ser man på periodelængden mellem afslutning af skolegang og påbegyndelse af revalidering, viser det sig, at de, der har periodelængder over 75 måneder, har relativt mindre sandsynlighed for at komme i ordinær beskæftigelse, end de med periodelængde under 75 måneder har. Sandsynligheden for at få et ordinært job, er relativt høj for dem, der har fået en videregående uddannelse som del af deres revalidering.

Det er derimod ikke af betydning, hvordan selve revalideringsforløbet er gået, for sandsynligheden for at få job bagefter. Det har således ikke betydning, om der er skiftet sagsbehandler, om tilbudene opfattes som relevante af revalidenden, eller om der er ventetider undervejs i forløbet.

Tabel 4.7.

Hvad bestemmer om revalidenden kommer i hhv. ordinær eller støttet beskæftigelse eller er arbejdsløs. Interviewundersøgelsen.

Variable	Ordinær beskæftigelse ¹⁾		Støttet beskæftigelse ²⁾		Arbejdsløs ³⁾	
	Odds	P-værdi	Odds	P-værdi	Odds	P-værdi
<i>Køn:</i>						
Kvinde*						
Mand					1,70	0,0106
<i>Alder:</i>						
20-29 år*						
30-39 år	1,80	0,0329				
40-49 år	2,20	0,0126				
50-59 år						
<i>Forsøgelse i perioden før revalidering:</i>						
Kontanthjælp*						
Sygedagpenge						
Dagpenge						
Løn fra arbejdsgiver					0,36	0,0006
SU						
Andet						
<i>Revalidendens helbred:</i>						
Godt*						
Dårligt	0,13	<0,0001				
<i>Initiativtager til revalidering:</i>						
Kommunen*						
Tidligere arbejdsplads						
Fagforening eller a-kasse			6,50	0,002		
Revalidenden selv						
Læge eller speciallæge						
Familie/bekendte						
Interesseorganisation osv.						
Andre						
<i>Har revalidenden været på forrevalidering:</i>						
Nej*						
Ja			2,10	0,0245		
<i>Periodelængden mellem afslutningen af revalidendens skoleuddannelse og påbegyndelsen af revalideringen:</i>						
0 til 75 måneder*						
76 til 291 måneder						
Over 291 måneder	0,46	0,0242				

(fortsættes)

Tabel 4.7.

Fortsat.

Variable	Ordinær beskæftigelse ¹⁾		Støttet beskæftigelse ²⁾		Arbejdsløs ³⁾	
	Odds	P-værdi	Odds	P-værdi	Odds	P-værdi
<i>Stilling:</i>						
Selvstændig/ medhjælpende ægtefælle						
Funktionær/tjenestemand						
Faglært arbejder	2,10	0,0183				
Ikke faglært arbejder*						
Lærling, efg-elev eller under erhvervsuddannelse						
Andet						
<i>Indholdet af revalideringen:</i>						
Arbejdsprøvning	0,30	0,0042	3,20	0,0045		
Optræning/omskoling	0,22	0,0004	2,60	0,0196		
Faglig uddannelse	0,47	0,0041			1,80	0,0130
Videregående uddannelse*						
Andet	0,28	0,0284				
<i>Har revalidenden et alkoholmisbrug:</i>						
Nej*						
Ja	0,27	0,0486				
<i>Har revalidenden haft en psykisk lidelse:</i>						
Nej*						
Ja					2,20	0,0001
<i>Har revalidenden ansøgt om førtidspension:</i>						
Nej*						
Ja	0,06	0,0109	3,00	0,0202		
<i>Har revalideringen været afbrudt:</i>						
Nej*						
Ja			0,42	0,0326		
<i>Blev erhvervsplanen ændret undervejs:</i>						
Nej*						
Ja			3,60	0,0004		
McFaddens R2	0,20		0,13		0,07	
P for Hosmer-Lemeshow test	0,87		0,23		0,63	
N	459		953		845	

Anm.: * er referencekategorien.

Analysen er gennemført som trinvis baglæns regression. Et signifikansniveau > 0,05 pct. har ført til udelukkelse fra modellen.

1) De variable, der er testet ud af modellen, er følgende: Køn; Har revalidenden problemer ud over ledighed; Har revalidenden et stofmisbrug; Har revalidenden haft en psykisk lidelse; Herkomst; Civilstand; Er revalidenden ordblind; Har revalidenden fået tilkendt førtidspension; Har revalidenden

- tidligere søgt om revalidering; Har revalidenden tidligere gennemført revalidering; Initiativtager til revalideringen; Har revalideringen været afbrudt; Blev erhvervsplanen ændret undervejs; Oplevelsen af kommunens materielle og økonomiske støtte; Oplevelse af kommunens rådgivende støtte; Har der været sagsbehandlerskift; Har revalidenden tidligere afbrudt en erhvervsuddannelse; Ønskede revalidenden revalidering; Antal års uddannelse mellem afslutningen af skolegangen og påbegyndelsen af revalideringen; Forsørgelse i perioden umiddelbart før revalidering; Har revalidenden været på forrevalidering; Har revalidenden overhovedet været på arbejdsmarkedet mellem afslutningen af skolegangen og påbegyndelsen af revalideringen; Vil kommunen acceptere revalidendens ønskede indhold af revalideringen.
- 2) De variable, der er testet ud af modellen, er følgende: Køn; Revalidendens alder; Periodelængden mellem afslutningen af revalidendens skoleuddannelse og påbegyndelsen af revalideringen; Stilling; Har revalidenden problemer ud over ledighed; Har revalidenden et alkoholmisbrug; Har revalidenden et stofmisbrug; Har revalidenden haft en psykisk lidelse; Herkomst; Civilstand; Er revalidenden ordblind; Revalidendens helbredssituation; Har revalidenden fået tilkendt førtidspension; Har revalidenden tidligere søgt om revalidering; Har revalidenden tidligere gennemført revalidering; Oplevelsen af kommunens materielle og økonomiske støtte; Oplevelsen af kommunens rådgivende støtte; Har der været sagsbehandlerskift; Har revalidenden tidligere afbrudt en erhvervsuddannelse; Ønskede revalidenden revalidering; Indholdet af revalideringen; Antal års uddannelse mellem afslutningen af skolegangen og påbegyndelsen af revalideringen; Forsørgelse i perioden umiddelbart før revalidering; Har revalidenden overhovedet været på arbejdsmarkedet mellem afslutningen af skolegangen og påbegyndelsen af revalideringen; Vil kommunen acceptere revalidendens ønskede indhold af revalideringen.
- 3) De variable, der er testet ud af modellen, er følgende: Revalidendens alder; Periodelængden mellem afslutningen af revalidendens skoleuddannelse og påbegyndelsen af revalideringen; Stilling; Har revalidenden problemer ud over ledighed; Har revalidenden et alkoholmisbrug; Har revalidenden et stofmisbrug; Herkomst; Civilstand; Er revalidenden ordblind; Revalidendens helbredssituation; Har revalidenden ansøgt om førtidspension; Har revalidenden fået tilkendt førtidspension; Har revalidenden tidligere søgt om revalidering; Har revalidenden tidligere gennemført revalidering; Initiativtager til revalideringen; Har revalideringen været afbrudt; Blev erhvervsplanen ændret undervejs; Oplevelsen af kommunens materielle og økonomiske støtte; Oplevelsen af kommunens rådgivende støtte; Har der været sagsbehandlerskift; Har revalidenden tidligere afbrudt en erhvervsuddannelse; Ønskede revalidenden revalidering; Antal års uddannelse mellem afslutningen af skolegangen og påbegyndelsen af revalideringen; Har revalidenden været på forrevalidering; Har revalidenden overhovedet været på arbejdsmarkedet mellem afslutningen af skolegangen og påbegyndelsen af revalideringen; Vil kommunen acceptere revalidendens ønskede indhold af revalideringen.

Ser man derefter på muligheden for at komme i støttet beskæftigelse har det betydning, hvem der har taget initiativ til revalidering. Hvis kommunen har taget initiativet, er der relativt større sandsynlighed for at komme i støttet beskæftigelse, end hvis initiativet er taget af fagforening eller a-kasse.

En relativt større andel af dem, der har gennemført arbejdsprøvning eller optræning/omskoling, end af de revalidender, der har gennemført videregående uddannelse kommer i støttet beskæftigelse. Endelig er det en relativt større andel af dem, hvis revalidering har været afbrudt, der kommer i støttet beskæftigelse.

Ser man til sidst på sandsynligheden for at blive *arbejdsløs*, er det relativt flere mænd end kvinder, der ender i den situation. Endvidere har personer, der har været på kontanthjælp, og personer med psykisk lidelse en relativt større sandsynlighed for at blive arbejdsløse.

Endelig finder man, at personer, der har gennemført en faglig uddannelse, har relativt større sandsynlighed for at blive arbejdsløse end personer, der har gennemført en videregående uddannelse, har.

4.2.2. Oplysninger fra registerundersøgelsen

Registerundersøgelsen viser, at revalidering generelt har positiv effekt på den gennemsnitlige overførselsgrad for danske revalidender under 50 år. For personer over 50 år er det kun dem med en gennemsnitlig høj overførselsgrad inden revalidering, der opnår en reduktion af den gennemsnitlige overførselsgrad. Effekten af revalidering er generelt størst for personer under 35 år og for personer over 35 år er effekten aftagende med alderen.

Med undtagelse af de 30–34-årige, er der en positiv effekt for personer med indvandrerbaggrund i alderen 18–40 år. Generelt har revalidering en bedre effekt for personer med indvandrerbaggrund, som er under 40 år end for personer over 40 år.

For personer med såvel dansk som med indvandrerbaggrund er effekten af revalidering svagt større for mænd end for kvinder.

Hvad angår uddannelsens betydning for revalideringseffekten viser det sig for personer med dansk baggrund, at effekten af revalidering er klart stigende med uddannelsesniveaue.

For personer med indvandrerbaggrund, er det lidt vanskeligere at analysere på uddannelsesbaggrund, da få har registreret en uddannelse. Det er således kun muligt at opdele personer med indvandrerbaggrund på grundskole og erhvervsfaglig uddannelse. Personer med en erhvervsfaglig uddannelse opnår en klart bedre effekt af revalidering end personer med grundskole som højest fuldførte uddannelse. Alt i alt har uddannelsesniveaue en stor betydning for

effekten af revalidering. Effekten af revalidering er således stigende i forhold til revaliderendes uddannelsesniveau.

Igangværende uddannelse har ligeledes en stor betydning for effekten af revalidering. Effekten af revalidering er betydeligt bedre for såvel personer med dansk som med indvandrerbaggrund, som uddanner sig i forbindelse med revalideringen.

Tages højde for hvilken type af offentlig overførselsindkomst revaliderende modtog inden starten af revalidering, viser det sig, at generelt har det ingen betydning for effekten af revalidering, hvorvidt en person modtog arbejdsløshedsdagpenge eller kontanthjælp inden revalidering. Sygedagpengemodtagere derimod, har en markant lavere effekt af revalidering end modtagere af arbejdsløshedsdagpenge og kontanthjælpsmodtagere. Det bør dog bemærkes at det, specielt for sygedagpengemodtagere, er vanskeligt at måle effekten af revalidering ved den forholdsmæssige reduktion af den gennemsnitlige overførselsgrad. Sygedagpengemodtagere har generelt ikke oparbejdet en stor afhængighed af offentlig forsørgelse inden revalidering. Nogle af de personer, som kommer i revalidering, ville evt. helt have forladt arbejdsmarkedet – fx fordi de er syge, nedslidte eller lignende – hvis de ikke havde fået dette tilbud. Selv om den gennemsnitlige overførselsgrad ikke falder væsentligt, og endda stiger for en dels vedkommende, må tiltaget betragtes som en succes, hvis alternativet havde været fuld offentlig forsørgelse. Et andet forhold, som bør nævnes, er de tidligere nævnte opstramninger af reglerne for tilkendelse af førtidspension, som fandt sted i 1990'erne. Det er tænkeligt, at specielt sygedagpengemodtagere er personer, hvor revalidering indgår som et led i forsøget på at bedre arbejdsevnen, før førtidspension bevilleges.

4.2.3. Sammenfatning om forhold, der påvirker beskæftigelse og selvforsørgelse efter revalidering

Oplysningerne i interviewundersøgelsen og registerundersøgelsen om, hvilke forhold der påvirker hhv. beskæftigelsessituationen og effekten af revalidering, kan ikke umiddelbart sammenlignes, da interviewundersøgelsen beskæftiger sig med beskæftigelsesforholdene efter endt revalidering, mens registerundersøgelsen analyserer effekten på overførselsgraden. Visse kan dog kommenteres. Vedrørende

revalidendernes køn peger interviewundersøgelsen på, at mænd oftere end kvinder bliver arbejdsløse efter revalidering, og registerundersøgelsen siger, at faldet i overførselsgrad er lidt større for mænd end for kvinder.

Vedrørende alder peger interviewundersøgelsen på, at de 30–49-årige revalidender har større sandsynlighed end andre for at komme i ustøttet beskæftigelse, mens registerundersøgelsen viser, at faldet i overførselsgrad er størst for personer under 35 år og mindst for de 50–66-årige revalidender.

Registerundersøgelsen peger desuden på, at uddannelsesniveaue har stor betydning for effekten af revalidering. Den største reduktion i den gennemsnitlige overførselsgrad opnås af revalidender med den længste uddannelse. Endvidere er der en markant forskel på effekten af revalidering, når der tages højde for, hvorvidt revalideringsforløbet indeholder uddannelse eller ej. Den største reduktion af den gennemsnitlige overførselsgrad opnås, hvis der i revalideringsforløbet indgår uddannelse.

Endvidere peger registerundersøgelsen på, at det har stor betydning, hvilken type af offentlig forsørgelse revalidenderne modtog inden revalidering. Således opnår arbejdsløshedsdagpenge- og kontanthjælpsmodtagere en markant større reduktion af den gennemsnitlige overførselsgrad end sygedagpengemodtagere.

Registerundersøgelsen opdeler effekten af revalidering på, hvorvidt revalidenderne har dansk eller indvandrerbaggrund. Et generelt resultat er, at personer med dansk baggrund opnår en større reduktion af den gennemsnitlige overførselsgrad end personer med indvandrerbaggrund.

Som et sidste punkt i denne sammenfatning skal det forhold kommenteres, at surveyundersøgelserne vurderer, at omkring 68 pct. er fuldt selvforsørgende efter revalidering, mens selvforsørgelsesgraden er på omkring 50 pct. ifølge registerundersøgelsen. Der kan være flere grunde til denne forskel. Udsagnene om selvforsørgelse i surveyundersøgelserne bygger på skøn. Der vil være en tendens

til, at de positive effekter overvurderes af såvel kommuner som revaliderende. I interviewundersøgelsen kan der være tale om skævheder i form af, at de, hvis revalidering er mislykkedes, har haft mindre lyst til at deltage i undersøgelsen. Der er tale om fuldførte og gennemførte forløb i surveyundersøgelserne, hvorimod alle typer af revalideringsforløb indgår i registerundersøgelsen, også de der, af forskellige årsager, blev afbrudt. Ifølge kommunerne er frafaldet på omkring 25 pct. og andre undersøgelser viser at selvforsørgelsesgraden er betydeligt lavere for de der falder fra. Tages der højde for alle disse forhold, kan det ikke konkluderes at de to typer af undersøgelser udviser forskellige resultater hvad angår graden af selvforsørgelse efter revalidering.

Registerundersøgelsen bidrager med en vurdering af hvorvidt den efterfølgende grad af selvforsørgelse er forbedret som en direkte konsekvens af revalideringsforanstaltningen. Registerundersøgelsen viser at det er vanskeligt at revalidere personer, der før revalidering er delvist selvforsørgende, til en endnu højere grad af selvforsørgelse. Dette kan bl.a. skyldes at man får et for optimistisk billede af den reelle forsørgelsesevne før revalidering, fx på grund af en hurtig iværksættelse af revalidering. Men selv personer der før revalidering har oparbejdet en stor afhængighed af offentlig forsørgelse, opnår på gennemsnit kun en reduktion af overførselsgraden på omkring 20 procentpoint. Så den samlede vurdering af revalideringens effekt på overførselsgraden er, at den er meget begrænset.

Det bør dog bemærkes at det generelt er vanskeligt at måle effekten af revalidering ved den forholdsmæssige reduktion af overførselsgraden som registerundersøgelsen benytter. Nogle af de personer som kommer i revalidering, ville helt have forladt arbejdsmarkedet, fx fordi de er syge, nedslidte el.lign., hvis de ikke havde fået dette tilbud. Selv om overførselsgraden ikke falder væsentligt efter endt revalidering, må tiltaget betragtes som en succes, hvis alternativet havde været fuld offentlig forsørgelse.

4.3. Revalidendernes egen opfattelse af revalideringen

I interviewundersøgelsen spurgte man revalidenderne, om de mente, at revalideringen havde øget deres muligheder for at få job. Svarene fremgår af tabel 4.8. Omkring 73 pct. mener, at deres jobmuligheder er øget i og med revalideringen, og heraf mener de fleste, at mulighederne er forøget "i høj grad". Som forventeligt er det i høj grad dem, der faktisk har fået arbejde, der i størst grad mener, at revalideringen har forøget jobmulighederne.

Revalidenderne blev også spurgt, hvorvidt de havde oplevet, at potentielle arbejdsgivere blev skræmt af deres fortid som revalidender, når de søgte job. Årsagen skulle være, at arbejdsgiverne kunne frygte revalidendernes helbredsmæssige problemer og dermed afstå fra at ansætte dem. Svaret på spørgsmålet fremgår af tabel 4.9.

Tabel 4.8.

Mener revalidenderne, at revalideringen har øget deres muligheder for at få et job? Interviewundersøgelsen. Procent.

I høj grad	53,7
I nogen grad	14,0
I mindre grad	5,5
Slet ikke	22,2
Ved ikke	4,7
I alt	100,0
<hr/>	
Antal	1.245

Tabel 4.9.

Har revalidenderne oplevet, at deres fortid som revalidender har skræmt arbejdsgiverne, når de søgte job? Interviewundersøgelsen. Procent.

I høj grad	8,4
I nogen grad	8,7
I mindre grad	4,7
Slet ikke	46,0
Ved ikke	32,3
I alt	100,0
<hr/>	
Antal	1.245

Som det fremgår af tabel 4.9 er det en stor andel på ca. en tredjedel af revalidenderne, der svarer "ved ikke" til spørgsmålet. En anden stor del, 46 pct., svarer, at de ikke har oplevet arbejdsgiverne som skræmt af deres fortid som revalidender, mens godt 20 pct. mener, at dette har været tilfældet i større eller mindre grad. De revalidender, der har fået arbejde, svarer i sagens natur i mindre omfang, at arbejdsgiverne har været skræmte.

Man spurgte i interviewundersøgelsen også, om revalideringen havde betydet, at de pågældende personer havde fået en bedre almen trivsel end i situationen før revalidering. Svarene fremgår af tabel 4.10.

Tabel 4.10 viser, at i alt 62 pct. vurderer, at de har fået bedre trivsel i forbindelse med den gennemførte revalidering, mens kun godt 8 pct. finder, at deres trivsel er blevet dårligere.

Alt i alt kan man således sige, at revalidenderne generelt selv vurderer, at de har fået større jobmuligheder som følge af revalideringen, at arbejdsgiverne kun i mindre omfang har følt sig skræmt af deres fortid som revalidender, og at revalideringen kun for nogle få har betydet dårligere trivsel.

I kapitel 3 blev revalidendernes tilfredshed med mødet med revalideringssystemet beskrevet. Der var temmelig udbredt tilfredshed

Tabel 4.10.
Oplever revalidenderne, at de har fået bedre trivsel efter revalideringen.
Interviewundersøgelsen. Procent.

Meget bedre	43,9
Lidt bedre	18,2
Hverken bedre eller dårligere	27,5
Lidt dårligere	5,1
Meget dårligere	3,3
Ved ikke	2,1
I alt	100,1
Antal	1.245

Tabel 4.11.

Fordelingen af revalidender alt efter, om de syntes, at kommunens hjælp og støtte var tilstrækkelig, da de afsluttede revalideringen. Interviewundersøgelsen. Procent.

I høj grad tilstrækkelig	17,3
I nogen grad tilstrækkelig	9,6
I mindre grad tilstrækkelig	7,4
Slet ikke tilstrækkelig	28,1
Havde ikke brug for hjælp	34,1
Ved ikke	3,5
I alt	100,0
<hr/>	
Antal	1.245

med den økonomiske og materielle støtte i forbindelse med revalideringen, men mindre med hensyn til den rådgivende støtte.

I interviewundersøgelsen spurgte man om synspunktet på kommunernes hjælp og støtte efter afslutningen af revalideringen. Svarene fremgår af tabel 4.11. Tabel 4.11 viser, at godt en tredjedel af revalidenderne slet ikke mente, at de havde haft brug for hjælp fra kommunen efter afslutningen af revalideringen. Af dem, der havde haft brug for støtte, er det en større andel, der mente, at støtten slet ikke, eller kun i mindre grad, var tilstrækkelig end den andel, der fandt støtten i høj eller i nogen grad tilstrækkelig. Dette tyder på, at kommunerne i mindre grad er bevidste om, at der kan være brug for hjælp til tidligere revalidender også efter, at revalideringen er afsluttet.

4.4. Sammenfatning

Kommune- og interviewundersøgelsen viser nogenlunde sammenfattende, at 20 pct. af revalidenderne slet ikke bliver selvforsørgende efter revalidering, mens omkring 68 pct. bliver fuldt selvforsørgende. Registerundersøgelsen beskæftiger sig med overførselsgraden før og efter revalidering, dvs. det omfang, i hvilket de pågældende personer forsørges på overførselsindkomst. Overførselsgraden efter revalidering er 50 pct. for revalidender med dansk baggrund og 63 pct. for revalidender med indvandrerbaggrund. Tager man højde for flere forhold, heriblandt at kun 75 pct. af de planlagte revalide-

ringsforløb gennemføres, kan det ikke umiddelbart konkluderes, at de to typer undersøgelser giver forskellige resultater angående forsørgelsessituationen efter revalidering. Resultaterne angående effekten af revalidering er, at det er vanskeligt på gennemsnit at påvise, at revalidering har en effekt. Kun personer, der før revalidering i høj grad var offentligt forsørgede, får reduceret overførselsgraden nævneværdigt, i gennemsnit med 20 procentpoint.

Revalidenderne selv er positive over for revalideringseffekten. Der er tre fjerdedele, der mener, at mulighederne for at få job er steget, mens næsten ingen mener, at mulighederne er blevet dårligere. Også et mål for revalidendernes almindelige trivsel viser positiv effekt af revalidering.

Litteratur

Bach, H. B. (1998)

En spørgeskemaundersøgelse blandt forsikrede langtidsledige og langvarige kontanthjælpsmodtagere. Dokumentation 1 til: Langtidsledige i tre kommuner (98:9). København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport.

Dansk Arbejdsgiverforening (1999)

ArbejdsMarkedsPolitisk AGENDA, nr. 19. 19/12 1999, København.

Dansk Arbejdsgiverforening (2000)

Arbejdsmarkedsrapport, 2000. København.

Det økonomiske råd (2000)

Dansk økonomi, forår 2000. København.

Filges, T. (2001)

Revalidering - en registerundersøgelse. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport 14:2001.

Foldspang, A. (1979)

Erhvervshæmning og revalidering. Århus: Socialmedicinsk Institut, Århus Universitet, udgivelse 24, 1979.

Foldspang, A (1982)

Nogle studier over revalidering: Tilgang og afgang. København, Århus og Odense: FADL's forlag.

Gregersen, O. (1993)

Kommunernes brug af revalideringsydelsen. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 93:7.

Harsløf, I. & Graversen, B. K. (2000)

Kommunernes aktiverings- og revalideringsindsats. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport.

Storm, J. (2001)

Revalidering - en spørgeskemaundersøgelse blandt revaliderende. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport 13:2001.

Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1. 2000

- 00:1** Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1975-1998. 2000. 362 s. ISBN 87-7487-631-7. Kr. 200,00.
- 00:2** Csonka, A.: Ledelse og arbejde under forandring. Om indholdet, udbredelsen og konsekvenserne af fleksible organisations former i danske virksomheder. Ph.d.-afhandling, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet. Ph.d.-serien 2000/2. 2000. 400 s. ISBN 87-7487-632-5. Kr. 300,00.
- 00:3** Pedersen, L. (red.): Danske arbejdspladser. Antologi. 2000. 200 s. ISBN 87-7487-633-3. Kr. 130,00.
- 00:4** Pedersen, L. & Deding, M.: Lønforskelle mellem kvinder og mænd i Danmark. 2000. 82 s. ISBN 87-7487-636-8. Kr. 85,00.
- 00:5** Bach, H.B.: Når lønmodtagere fratræder virksomheder. 2000. 99 s. ISBN 87-7487-637-6. Kr. 90,00.
- 00:6** Olsen, L., Nygaard Madsen, J., Rasmussen, B. & Larsen, M.: Indsatsen under EU's beskæftigelsesprogrammer - afsluttende evaluering af Mål 3 og EMPLOYMENT 1994-1999. 2000. 179 s. ISBN 87-7487-638-4. Kr. 135,00.
- 00:7** Hansen, H.: Elements of Social Security. A comparison covering: Denmark, Sweden, Finland, Austria, Germany, The Netherlands, Great Britain, Canada. 2000. ISBN 87-7487-639-2.
- 00:8** Platz, M.: Danskere med livserfaring - portrætteret i tal. Aspekter af levekår i fødselsårgangene 1920, 1925, 1930, 1935, 1940 og 1945. 2000. 135 s. ISBN 87-7487-641-4. Kr. 100,00.
- 00:9** Heide Ottosen, M.: Samboskab, Ægteskab og Forældrebrud. En analyse af børns familieforhold gennem de første leveår. 2000. 197 s. ISBN 87-7487-642-2. Kr. 150,00.
- 00:10** Christensen, E.: Det 3-årige barn. Rapport nr. 3 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995. 2000. 177 s. ISBN 87-7487- 643-0. Kr. 135,00.
- 00:11** Schmidt, G. & Jakobsen, V.: 20 år i Danmark. En undersøgelse af nydanskernes situation og erfaringer. 2000. 322 s. ISBN 87-7487-646-5. Kr. 245,00.
- 00:12** Damgaard, B.: Kommunerne, virksomhederne og den aktive socialpolitik. Casestudier af det lokale samarbejde. 2000. 183 s. ISBN 87-7487-644-9. Kr. 140,00.
- 00:13** Høgelund, J. Kruhøffer, A.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2000. 2000. 201 s. ISBN 87-7487-645-7. Kr. 150,00.
- 00:14** Olsen, H.: Holdninger til handicappede. En surveyundersøgelse af generelle og specifikke holdninger. 2000. 291 s. ISBN 87-7487-647-3. Kr. 220,00.

- 00:15** Høgelund, J., Kruhøffer, A. & Rosdahl, A.: Virksomheders sociale engagement – Sammenfatning. 2000. 43 s. ISBN 87-7487-648-1. Kr. 30,00.
- 00:16** Thaulow, I. & Friche, C.: Omstilling, ændrede krav og marginalisering. 2000. 180 s. ISBN 87-7487-650-3. Kr. 135,00.
- 00:17** Olsen, H.: Voksnes holdninger til handicappede. 2000. 32 s. ISBN 87-7487-651-1. Kr. 25,00.
- 00:18** Hohnen, P.: Fleksjob. En vej til et rummeligere arbejdsmarked? 2000. 146 s. ISBN 87-7487-656-2. Kr. 115,00.
- 00:19** Olsen, L. m.fl.: The Action under the EU's Employment Programmes. 2000. 32 s. ISBN 87-7487-655-4. Kr. 30,00.
- 01:1** Bengtsson, S. & Middelboe, N.: "Der er ikke nogen der kommer og fortæller hvad man har krav på" – forældre til børn med handicap møder det sociale system. 2001. 188 s. ISBN 87-7487-653-8. Kr. 145,00.
- 01:2** Lindermann, G. & Gregersen, O.: Benchmarking på førtidspensionsområdet – virker Den Sociale Ankestyrelses praksis koordinering? 2001. 62 s. ISBN 87-7487-654-6. Kr. 50,00.
- 01:3** Bunnage, D., Gregersen, O., Hansen, E.B., Meilbak, N. & Platz, M.: Kvalitet i ældreplejen. 2001. 188 s. ISBN 87-7487-657-0. Kr. 145,00.
- 01:4** Boll, J.L.: Det fleksible arbejde, ophør og marginalisering. 2001. 117 s. ISBN 87-7487-661-9. Kr. 90,00.
- 01:5** Bruhn, H.H.: Sociale sager i Kongens Enghave. 2001. 130 s. ISBN 87-7487-660-0. Kr. 95,00.
- 01:6** Just Jeppesen, K. & Nielsen, A.: Tosprogede småbørn i Danmark. Rapport nr. 4 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995. 2001. 246 s. ISBN 87-7487-662-7. Kr. 185,00.
- 01:7** Quaade, T.: Tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet. 2001. 80 s. ISBN 87-7487-658-9. Kr. 65,00.
- 01:8** Bonke, J. & Rasmussen, L.K.: Længerevarende behandling af børn og unge. 2001. 140 s. ISBN 87-7487-665-1. Kr. 110,00.
- 01:9** Bonke, J. & Carøe, C.: En forstærket indsats over for kriminalitetstruede børn og unge. 2001. 160 s. ISBN 87-7487-667-8. Kr. 120,00.
- 01:10** Bjørn, N.H. & Dohlmann, C.: De ledige kvinder i Sønderjylland. En analyse af et kønsopdelt arbejdsmarked. 2001. 176 s. ISBN 87-7487-669-4. Kr. 145,00.
- 01:11** Anker, J., Munk, A., Koch-Nielsen, I. & Raun, M.: De sociale puljer - en tværgående undersøgelse af Socialministeriets puljemidler. 2001. 169 s. ISBN 87-7487-668-6. Kr. 130,00.
- 01:12** Kruhøffer, A. & Høgelund, J.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2001. 2001. 171 s. ISBN 87-7487-670-8. Kr. 130,00.

- 01:13** Kruhøffer, A. & Høgelund, J.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2001 – Sammenfatning. 2001. 139 s. ISBN 87-7487-671-6. Kr. 30,00.
- 01:14** Gruber, T. & Christensen, I.: Unge ofre for vold - Et modelprojekt mellem central og lokal styring. 2001. 107 s. ISBN 87-7487-672-4. Kr. 80,00.
- 01:15** Olsen, H.: Sprogforståelse og hukommelse i danske surveyundersøgelser. Bind I. 2001. 378 s. ISBN 87-7487-674-0. Kr. 285,00.
- 01:16** Olsen, H.: Sprogforståelse og hukommelse i danske surveyundersøgelser. Bind II. 379 s. ISBN 87-7487-675-9. Kr. 285,00.
- 02:1** Boll, J.L. & Thomas Qvortrup Christensen: Kontanthjælpsmodtagere og arbejdsmarkedet - Casestudie fra Vestegnen. 104 s. ISBN 87-7487-676-7. Kr. 80,00

Social Forskning er instituttets nyhedsblad. Det udkommer fire gange om året og orienterer i en letlæselig form om resultaterne af instituttets arbejde. Lejlighedsvis udkommer Social Forskning som udvidet temaNnummer med bidragydere udefra.

Abonnementet er gratis, kan tegnes ved henvendelse til instituttet. Emneopdelte lister over instituttets publikationer kan ses på instituttets hjemmeside: www.sfi.dk. Hver titel er forsynet med en kort omtale, og der er mulighed for at bestille rapporterne via hjemmesiden. En fuldstændig liste over instituttets udgivelser kan fås ved henvendelse til Socialforskningsinstituttet tlf. 33 48 09 46, e-mail: library@sfi.dk.

